

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra managementu a informatiky

Vývoj veřejných výdajů v České republice

Bakalářská práce

Development of public expenditures in the Czech Republic

Bachelor Thesis

VEDOUCÍ PRÁCE
Ing. Junková Dana Ph.D.

AUTOR PRÁCE
Soňa Klimšová Vašíčková

PRAHA
2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci na téma Vývoj veřejných výdajů v České republice vypracovala samostatně. Veškerou monografii, zákony, internetové zdroje a další prameny, které byly použity při zpracování této práce, řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 06.03.2024

Soňa Klimšová Vašíčková

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí mé práce Ing. Daně Junkové, Ph.D. za vedení mé práce – nasměrování, odborné rady, vstřícnost, ochotu a důležité připomínky, zejména v závěru práce, které pomohly k úspěšnému sepsání této bakalářské práce.

V Praze, dne 06.03.2024

Soňa Klimšová Vašíčková

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá vývojem veřejných výdajů v České republice se zvláštním zřetelem na výdaje státního rozpočtu, jako součásti veřejných výdajů, zejména na mandatorní výdaje na obsluhu státního dluhu ve vybraném období v letech 2018–2022. Práce je v teoretické části zaměřena na veřejné výdaje, na jejich význam, funkce, včetně členění z několika hledisek, ale pro komplexnost tématu jsou v práci uvedeny i kapitoly, které poskytují přehled o problematice veřejných financí, veřejných rozpočtů, správě a řízení státního dluhu a deficitního hospodaření státu. Druhá praktická část poté navazuje s použitím metod vědecké práce vývojem veřejných výdajů státního rozpočtu ve sledovaném období, jak v reálných hodnotách, tak v procentuálním zastoupení.

KLÍČOVÁ SLOVA

* deficit státního rozpočtu * kapitoly státního rozpočtu * státní dluh * státní rozpočet
* veřejné finance * veřejné rozpočty * veřejné výdaje * výdaje na obsluhu státního dluhu * HDP*

ANNOTATION

The bachelor's thesis deals with the development of public expenditures in the Czech Republic with special attention to state budget expenditures, as part of public expenditures, in particular to mandatory expenditures for servicing the state debt in the selected period of 2018–2022. The theoretical part of the work is focused on public expenditures, their meaning, functions, including breakdown from several points of view, but for the complexity of the topic, the work also includes chapters that provide an overview of the issues of public finances, public budgets, administration and management of the state debt and deficit management of the state. The second practical part then continues using the methods of scientific work with the development of public expenditures of the state budget in the monitored period, both in real values and in percentage representation.

KEYWORDS

* state budget deficit * state budget chapters * state debt * state budget * public finances * public budgets * public expenditures * state debt servicing expenditures
* Gross domestic product – GDP*

Obsah

Úvod	8
1 Cíle a vědecké metody pro zpracování bakalářské práce.....	9
1.1 Hlavní cíl bakalářské práce	9
1.1.1 Dílčí cíle teoretické části bakalářské práce	9
1.1.2 Dílčí cíle praktické části bakalářské práce	10
1.2 Použité vědecké metody	11
2 Veřejné výdaje ve vztahu k teorii a praxi veřejných financí.....	12
2.1 Vývoj veřejných výdajů v rámci rozpočtové soustavy	12
2.1.1 Charakteristika veřejných výdajů	13
2.1.2 Klasifikace veřejných výdajů	15
2.1.2.1 Klasifikace veřejných výdajů dle hledisek využití	15
2.1.2.2 Klasifikace veřejných výdajů dle rozpočtové skladby	19
3 Veřejné finance ve vztahu k veřejným výdajům	20
3.1 Úvod do problematiky veřejných financí	20
3.2 Veřejné rozpočty	26
3.3 Státní rozpočet jako součást veřejných rozpočtů.....	29
3.3.1 Deficit státního rozpočtu	34
3.4 Veřejné příjmy – zdroj krytí veřejných výdajů	36
3.5 Státní dluh – důsledek dlouhodobé deficitnosti státního rozpočtu	38
4 Definice výdajů státního rozpočtu jako součást veřejných výdajů.....	42
4.1 Výdaje na obsluhu státního dluhu	45
5 Elementární vlivy na vývoj veřejných výdajů	47
5.1 Funkce veřejných výdajů	47
5.2 Faktory růstu veřejných výdajů	48
5.3 Vývoj veřejných výdajů versus ekonomika	49

5.4 Základní teorie růstu veřejných výdajů	50
6 Vývoj výdajů státního rozpočtu v letech 2018–2022 v datech	51
6.1 Celkový vývoj financí státního rozpočtu v letech 2018–2022	52
6.2 Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2018–2022	53
6.2.1 Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2018	54
6.2.2 Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2019	55
6.2.3 Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2020	56
6.2.4 Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2022	57
6.2.5 Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2023	58
6.3 Vývoj výdajů na obsluhu státního dluhu v letech 2018–2022 v datech..	59
Závěr	62
Seznam použité literatury	66
Seznam obrázků v textu.....	70
Seznam tabulek	71
Seznam grafů.....	72
Seznam zkratk	73
Seznam příloh	74
Přílohy	75

Úvod

Veřejné výdaje jsou podstatnou součástí teorie a praxe veřejných financí. Mají zásadní společenský význam, neboť jeden z jejich hlavních cílů je zajištění veřejných statků a naplňování cílů hospodářské a fiskální politiky státu, jako je sociální oblast, oblast zdravotnictví, vzdělávání, ekologie, oblast obrany a bezpečnosti ve společnosti a mnoho dalších.

Veřejné výdaje, společně s veřejnými příjmy jsou důležitou součástí rozpočtů. Jedná se o velice aktuální téma, neboť se v posledních letech celkově zvyšuje dluh veřejného sektoru a zvláštní zřetel je věnován státnímu rozpočtu, jehož výdaje neustále rostou, to má za následek fiskální nerovnováhu, což je stav, kdy výše vynakládaných výdajů neodpovídá výši příjmů a deficity státního rozpočtu se stále zvyšují.

Důsledkem dlouhodobé deficitnosti, především státního rozpočtu České republiky, se navyšuje státní dluh a s ním i spojené výdaje na jeho obsluhu. Státní dluh je úzce spjat s veřejnými financemi, neboť nerovnovážný stav mezi příjmy a výdaji veřejných rozpočtů se přelévá do veřejného dluhu. Veřejné výdaje vynakládané na dluhové hospodaření, jsou výdaji mandatorními neboli zákonně povinnými a nadměrně zatěžují státní rozpočet. Proto je snahou většiny států, včetně České republiky, tuto situaci řešit, aby nedocházelo k dalšímu zadlužování.

V případě přijatelných deficitů státního rozpočtu je poté možné veřejné výdaje, které by jinak byly určeny na obsluhu státního dluhu, investovat například do infrastruktury, výzkumu, zlepšit hospodářský růst státu a zlepšit kvalitu života obyvatelstva, což je pro společnost velice důležité.

Přínos, hlavní cíl, dílčí cíle a použité metody pro tuto bakalářskou práci budou specifikovány v následující kapitole.

1 Cíle a vědecké metody pro zpracování bakalářské práce

V této kapitole bude definován hlavní cíl celé bakalářské práce, popis řešeného problému a vytyčení dílčích cílů pro teoretickou i praktickou část a stručně popsány vědecké metody použité pro vypracování bakalářské práce na téma vývoj veřejných výdajů.

1.1 Hlavní cíl bakalářské práce

Hlavním cílem předložené bakalářské práce je na základě rešerše odborné literatury specifikovat problematiku vývoje veřejných výdajů České republiky se zvláštním zřetelem na výdaje státního rozpočtu a výdaje na obsluhu státního dluhu a v praktické části s pomocí komparace poskytnutí uceleného pohledu na vývoj plánovaných a reálných veřejných výdajů státního rozpočtu v období od roku 2018 do roku 2022.

Pro naplnění hlavního cíle byly vyspecifikovány níže uvedené dílčí cíle pro teoretickou a praktickou část.

1.1.1 Dílčí cíle teoretické části bakalářské práce

- Charakterizovat základní pojmy a vazby v oblasti veřejných výdajů a specifikovat je z různých pohledů, včetně dělení veřejných výdajů z různých hledisek.
- Objasnit problematiku veřejných financí v kontextu k vývoji veřejných výdajů a charakterizovat veřejné rozpočty s důrazem na státní rozpočet a jeho chronickou deficitnost jako faktor růstu veřejných výdajů a mandatorních výdajů na obsluhu státního dluhu.
- Vymežit výdaje státního rozpočtu jako součást veřejných výdajů se zvláštním zřetelem na mandatorní výdaje na obsluhu státního dluhu.
- Specifikovat elementární vlivy na vývoj veřejných výdajů, jako jsou teorie a faktory růstu veřejných výdajů.

1.1.2 Dílčí cíle praktické části bakalářské práce

- Zjistit a porovnat rozdíl schválených a reálných státních rozpočtů ČR s důrazem na deficit státního rozpočtu v období od roku 2018 do roku 2022.
- Popsat vývoj veřejných výdajů vybraných kapitol státního rozpočtu České republiky s největšími výdaji se zvláštním zřetelem na rozpočtovou kapitolu Státní dluh číslo 396 a zjistit rozdíl mezi schválenými výdaji a reálnými výdaji těchto kapitol.
- Předložit vývoj mandatorních výdajů na obsluhu státního dluhu v kontextu (růstu zadlužení) jeho výše a vývoje ve sledovaném období.

V souladu s vytyčenými cíli bude bakalářská práce členěna na dvě základní části (teoretickou a praktickou) a dále rozdělena do šesti větších kapitol.

První kapitola je věnována cílům a metodám práce.

Následujících čtyři kapitoly budou teoretické (již zde ale budou postupně uváděny konkrétní příklady týkající se České republiky). Každá z těchto čtyř kapitol bude postupně naplňovat dílčí cíle teoretické části práce.

Jejich obsahem bude v první části charakteristika základních pojmů a vazeb v oblasti veřejných výdajů, včetně jejich dělení z různých hledisek. Následovat bude přiblížení důležitých komponentů, které k veřejným výdajům logicky patří, jako jsou veřejné finance, včetně popisu ekonomických ukazatelů, které mají podstatný vliv na vývoj veřejných výdajů, veřejné rozpočty, zejména státní rozpočet. Další kapitola bude zaměřena na popis výdajů státního rozpočtu, na přiblížení pojmu státní dluh a popis veřejných výdajů na státní dluh. Závěrem teoretické části bude kapitola, která se bude věnovat vlivům na růst veřejných výdajů pro logické uzavření teorie, aby bylo možno navázat praktickou částí.

Závěrečná velká kapitola bude zúročením teoretické části. Zde budou uvedena konkrétní data z oblasti vývoje veřejných výdajů v letech 2018–2022, zejména data k vývoji výdajů vybraných kapitol státního rozpočtu a data k vývoji veřejných výdajů na obsluhu státního dluhu.

1.2 Použité vědecké metody

Literární rešerše je zkompletování přehledu soudobé literatury o konkrétním tématu. Literární rešerše je charakterizována logicky navazujícími odstavci, relevantními bibliografickými odkazy, odbornou terminologií, objektivním a uceleným přehledem dosavadního výzkumu konkrétního tématu a syntézou předložených informací.¹ Pomocí literární rešerše budou zpracovány části teoretické práce.

Analýza je logická metoda. Je to proces rozkladu celku (jevu) na jednotlivé části z věcného nebo myšlenkového hlediska. Je to analýza vlastností, vztahů a faktů, která postupuje od celku k částem.² Tato metoda bude použita v teoretické části práce.

Syntéza je taktéž logická metoda je opakem analýzy. Syntéza postupuje od částí k podstatě a zkoumá objekt jako celek. Pomocí syntézy se spojují poznatky získané analytickým přístupem.³ I tato metoda bude sloužit jako metoda pro praktickou část práce.

Komparace je metodou srovnávací a bude použita v praktické části, zejména při zpracování tabulek a grafů.

Indukce (postup od zvláštního k obecnému) a **dedukce** je (postup od obecného ke zvláštnímu) budou použity jak v teoretických kapitolách, tak v praktických kapitolách při zpracovávání tabulek a grafů.

Tabulky a grafické zpracování budou použity v praktické části práce.

¹ VŠE v Praze. *Metodika pro psaní bakalářských a diplomových prací na Národohospodářské fakultě Vysoké školy ekonomické v Praze*. [online]. [cit. 09.09.2023]. Dostupné z: <https://nf.vse.cz/wp-content/uploads/page/1069/Opatreni-dekana-c.2-Nova-Metodika-NF.pdf>

² MOLNÁR, Zdeněk a kol. *Pokročilé metody vědecké práce*. Praha: Profess consulting, s.r.o. 2012. s. 42. ISBN 978-80-7259-064-3

³ MOLNÁR, Zdeněk a kol. *Pokročilé metody vědecké práce*. Praha: Profess consulting, s.r.o. 2012. s. 42. ISBN 978-80-7259-064-3

2 Veřejné výdaje ve vztahu k teorii a praxi veřejných financí

Tato úvodní teoretická kapitola se věnuje naplnění prvnímu z dílčích cílů, a to charakteristice základních pojmů a vazeb v oblasti veřejných výdajů a jejich specifikaci z různých pohledů, včetně dělení veřejných výdajů z různých hledisek.

V širokém pojmu veřejné výdaje, který má mnoho definic, se skrývá souhrnná finanční částka, kterou veřejný sektor vyplácí za různým účelem. Veřejné výdaje představují finanční prostředky, které v rámci rozpočtové soustavy realizují fiskální funkce státu a územní samosprávy (při decentralizaci funkcí státu na územní samosprávu) prostřednictvím organizací a institucí, které jsou zřízené státem, nebo samosprávou.⁴ Z národohospodářského hlediska se na veřejné výdaje nahlíží jako na statek, který je spotřebováván kolektivně a na základě veřejné volby.⁵ Z čistě finančního hlediska jsou veřejné výdaje tokem finančních prostředků, které vynakládá vláda na principu nenávratnosti a nonekvivalence na alokační, redistribuční a stabilizační funkce státu.⁶

2.1 Vývoj veřejných výdajů v rámci rozpočtové soustavy

Tato subkapitola a její další části mají za úkol přiblížit veřejné výdaje a (veřejné výdajové projekty a programy) jako celek. Charakterizovat je, klasifikovat a popsat jejich funkce, pro lepší pochopení pozdějších kapitol věnovaným výdajům státního rozpočtu a výdajům na obsluhu státního dluhu, které na základě tohoto rozboru budou zařazeny do těchto kategorií.

Veřejné výdaje (veřejné výdajové projekty a programy) označují reálné ekonomické procesy a finanční pohyby.

⁴ PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 193. ISBN 80-7357-049-1.

⁵ LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice – teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM ©, s.r.o. 2013. s. 96. ISBN 978-80-7204-861-8

⁶ HAMERNÍKOVÁ, Bojka.; KUBÁTOVÁ, Květa. *Veřejné finance: pracovní sešit*. Praha: Eurolex Bohemia. 2004. s. 48. ISBN 80-86432-99-8

Tyto procesy a pohyby mají dopady do makroekonomické, mikroekonomické a sociální oblasti a tvoří součást fiskálních nástrojů státu.⁷

Původně byly veřejné výdaje, co se týče rozpočtů a ekonomických disciplín upozaděny před příjmy. Veřejné výdaje však nemohou mít libovolný objem, ani strukturu.

Hledáním zákonitostí vývoje veřejných výdajů lze zároveň i hledat i obtížnou odpověď na otázku v jakém objemu a struktuře by měly být „správné“ veřejné výdaje navrhovány a následně realizovány. Účely veřejných výdajů jsou různorodé a jejich priority se se v čase měnily. Původním úkolem veřejných výdajů bylo financovat činnosti vlády, samosprávy, udržování pořádku. Do období první světové války byly státní výdaje v poměru k HDP velice poměrně nízké. V dalším období výdaje značně kolísaly s ohledem na jejich využití. Poté, s příchodem druhé světové války, bylo prioritou financování obrany, bezpečnosti aj.

Po druhé světové válce, současně s rozšiřováním aktivit státu, se rozšířily i účely veřejných výdajů na sociální, kulturní, vzdělávací, ekologickou oblast aj. V poslední době se opět do popředí dostává oblast obrany a bezpečnosti.⁸

2.1.1 Charakteristika veřejných výdajů

Veřejné výdaje, veřejné výdajové projekty a veřejné výdajové programy

Tyto pojmy si jsou velice blízké, nicméně nejsou synonyma. Výdaje jsou většinou realizovány v rámci jednoho rozpočtového období.

Projekty a programy mají dlouhodobější charakter, jsou prostředkem pro zvýšení hospodárnosti a účinnosti veřejných výdajů.⁹

Pomocí programů a projektů mohou být realizovány:

- specifické statky a služby, či investiční celky,
- korekce nespravedlivého rozdělení bohatství směrem k postižené skupině,

⁷ Studijní opora: *Financování a ekonomické řízení. Rozhodování o veřejných výdajích*. [online]. [cit. 12.12.2023]. Dostupné z: <https://www.google.cz/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=0CAIQw7AJahcKEwiwivDCwsiBAxUAAAAAHQAAAAAQAg&url=https%3A%2F%2Fmoodle.unob.cz%2Fmod%2Fresource%2Fview.php%3Fid%3D27269&psig=AOvVaw0kTUvowVlInFSEjEXDztOq&ust=1695824971463975&opi=89978449>

⁸ LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice – teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM®, s.r.o. 2013. s. 49. ISBN 978-80-7204-861-8

⁹ BUCHTA, Petr. *Veřejné finance*. Praha: UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENTSKÉHO PRAHA, 2016. s. 78. ISBN 978-80-7452-116-4.

- stimulace (pobízení) ekonomických subjektů k chování v určitém směru (např.
- rozvoj určitého odvětví hospodářství aj.).¹⁰

Veřejné výdaje představují tok finančních prostředků, které jsou v rámci veřejné rozpočtové soustavy přidělovány pro uskutečnění fiskálních funkcí státu, představovaným vládou, krajem, městem, obcemi aj.

Prostřednictvím veřejných výdajů se financují činnosti netržního charakteru státu a územní samosprávy v souvislosti s decentralizací některých funkcí státu na územní samosprávu. Jednotlivé činnosti se zabezpečují prostřednictvím institucí a organizací, které stát a územní samospráva zřizuje, a proto jsou nástrojem financování potřeb těchto institucí.¹¹

Veřejné výdajové projekty se objevují s potřebou státu financovat nejen celé oblasti, jako je například oblast sociální, ale je třeba se zaměřit na konkrétní cíl. Na rozdíl od programů mají kratší dobu realizace.

Veřejné výdajové programy mají komplexnější zaměření oproti veřejným projektům. V programu mohou být zahrnuty cíle, postupy, harmonogramy. Součástí programu mohou být i dílčí projekty.¹²

Vládní výdaje a transfery

V rámci veřejných výdajů se rozlišují další dvě velké skupiny neboli kategorie, které se nazývají Vládní výdaje a transfery (transferové výdaje).

Vládní výdaje se nadále dělí na *vládní výdaje spotřebního charakteru* (nákupy běžných statků a služeb, tj. práce, spotřební zboží aj.) a *vládní výdaje investičního charakteru* (nákupy kapitálových statků a služeb, tj. investice veřejného sektoru do silniční sítě, školství, nemocnic atd.). Použití těchto zdrojů pro veřejný sektor vylučuje jejich využití ostatními sektory.

¹⁰ E-learning TUL – *Veřejné výdaje*. [online]. [cit. 14. 12. 2023]. Dostupné z: <https://elearning.tul.cz/mod/resource/view.php?id=423733>

¹¹ PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 193. ISBN 80-7357-049-1.

¹² PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 199. ISBN 80-7357-049-1

Transfery jsou specifickými veřejnými výdaji na penze, státní dávky, úroky z dluhů, dávky v nezaměstnanosti atd. Tyto výdaje nepředstavují nároky na zdroje společnosti ze strany veřejného sektoru. Transfery zajišťují redistribucí zdrojů mezi jednotlivci ve společnosti, přičemž zdroje proudí skrze veřejný sektor jakožto prostředníka.¹³

2.1.2 Klasifikace veřejných výdajů

Klasifikace veřejných výdajů je poměrně komplikovaná, neexistuje jednotná metodika. Každý autor odborné publikace zaměřující se na veřejné výdaje si klasifikaci a členění trochu uzpůsobuje. V této kapitole a jejích dvou subkapitolách je uvedeno podstatné a shodné členění. V první subkapitole je uvedena klasifikace od předních českých odborníků na veřejné finance, dle vlastního uspořádání. V druhé subkapitole je uvedeno základní členění podle rozpočtové skladby.

Veřejné výdaje jsou stejně jako celé veřejné finance vztahy mezi státem a ostatními institucemi. Veřejné výdaje je obecné označení veřejných výdajů, bez ohledu na to, která z těchto veřejných institucí s nimi hospodaří.

Obecné a základní vymezení veřejných výdajů může být na:

- 1. Veřejné státní (vládní) výdaje** (výdaje státního rozpočtu).
- 2. Veřejné výdaje regionů** (výdaje územních samosprávních celků – kraje a obce).
- 3. Další veřejné výdaje** (výdaje zdravotních pojišťoven, veřejných vysokých škol, mimorozpočtových fondů, příspěvkových organizací, a dalších veřejných institucí, které nepůsobí na konkurenčním trhu).

2.1.2.1 Klasifikace veřejných výdajů dle hledisek využití

1. hledisko časové – běžné a kapitálové veřejné výdaje;
2. hledisko rozpočtu – rozpočtové a mimorozpočtové veřejné výdaje;
3. hledisko plánovanosti výdajů – plánovatelné a neplánovatelné veřejné výdaje;

¹³ Malý, Ivan a kol. *VEŘEJNÁ EKONOMIE, 3. aktualizované vydání* (2016). [online]. [cit.18.12.2023]. Dostupné z: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/467034/mod_resource/content/2/DSO_III_2016.pdf

4. hledisko území – centrální a decentralizované veřejné výdaje;
5. hledisko návratnosti – návratné a nenávratné veřejné výdaje;
6. hledisko sektoru, na který jsou vynakládány – civilní a obranné veřejné výdaje;¹⁴
7. hledisko obligatornosti mandatorní, Quasi-Mandatorní a nemandatorní veřejné výdaje;

1. Hledisko časové – běžné a kapitálové výdaje

Běžné výdaje slouží k financování obvyklé, opakující se potřeby v rozpočtovém roce. Podstatná část běžných výdajů jsou tzv. **mandatorní výdaje**, což jsou výdaje vyplývající ze zákona, nebo z jiných právních norem, ty, které není možno bez změny zákona omezit. V České republice se mezi mandatorní výdaje řadí například dávky důchodového pojištění, nemocenské dávky nebo dávky státní sociální podpory apod.¹⁵

Kapitálové výdaje slouží k financování především investičních potřeb, které jsou delší než jedno rozpočtové období a bývají tedy dlouhodobé.

Jsou jednorázové a jsou vyhrazeny na financování konkrétní investice ve veřejném sektoru a na splácení půjček z emise střednědobých a dlouhodobých cenných papírů, nebo investičního úvěru.¹⁶

2. Hledisko rozpočtu – rozpočtové a mimorozpočtové

Rozpočtové výdaje jsou objemově největší. Zhruba dvě třetiny těchto výdajů tvoří výdaje státního rozpočtu.

Výdaje z mimorozpočtových fondů většinou pouze doplňují výdaje veřejných rozpočtů.¹⁷

¹⁴ LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice – teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM ©, s.r.o. 2013. s. 50-52. ISBN 978-80-7204-861-8

¹⁵ LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice – teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM ©, s.r.o. 2013. s. 50. ISBN 978-80-7204-861-8

¹⁶ PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 198. ISBN 80-7357-049-1.

¹⁷ PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 199. ISBN 80-7357-049-1.

3. Hledisko plánovanosti výdajů – plánovatelné a neplánovatelné.

Plánovatelné výdaje jsou výdaje, které se dají předem velice dobře odhadnout, jako jsou výdaje na financování školství, starobní důchody aj.

Neplánovatelné výdaje jsou výdaje nahodilé (například živelní katastrofy) v rámci jednoho rozpočtového období, nicméně není jisté, zda budou využity. Na druhou stranu, pokud k té situaci dojde je třeba s nimi počítat a k tomu slouží povinné rezervy veřejných rozpočtů.¹⁸

4. Hledisko území – centrální a decentralizované.

Centrální výdaje (státního rozpočtu a centrálních mimorozpočtových fondů) mají největší objem. V České republice tvoří v posledních letech více než tři čtvrtiny všech veřejných výdajů.

Decentralizované výdaje (výdaje územně samosprávných celků – krajů a obcí) slouží k financování vzdělání, zdravotnictví aj.¹⁹

5. Hledisko návratnosti – nenávratné a návratné.

Nenávratné výdaje jsou ze své podstaty takřka všechny veřejné výdaje.

Návratné výdaje jsou velice úzkou skupinou výdajů, nicméně za určitých podmínek existují. Mohou to být *návratné poskytované půjčky* (např. bezúročná půjčka ze státního rozpočtu do rozpočtu obce aj.), nebo *výdaje související s finančním investováním* (např. nákup státních dluhopisů aj.).²⁰

6. Hledisko sektoru, na který jsou vynakládány – civilní a obranné²¹

Toto hledisko členění výdajů mělo význam v minulosti, zejména v období tzv. „studené války, poté se ve vyspělých zemích snížil podíl obranných výdajů (vojenských) ve prospěch civilních.²²

¹⁸ LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice – teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM®, s.r.o. 2013. s. 51. ISBN 978-80-7204-861-8

¹⁹ LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice – teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM®, s.r.o. 2013. s. 51. ISBN 978-80-7204-861-8

²⁰ PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 199. ISBN 80-7357-049-1

²¹ LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice – teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM®, s.r.o. 2013. s. 50-52. ISBN 978-80-7204-861-8

²² PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 202. ISBN 80-7357-049-1

Nicméně lze logicky předpokládat, že do budoucna se tento podíl opět změní v důsledku hrozby terorismu a začínajících vojenských konfliktů i v Evropě.

7. Hledisko obligatornosti – mandatorní, quasi-mandatorní a nemandatorní

Mandatorní výdaje jsou výdaje tzv. povinné, vyplývající z právních předpisů a v největší možné míře zatěžují veřejné rozpočty, nicméně se jim nelze v hospodaření státu vyhnout, neboť by to znamenalo komplexní změnu celé řady zákonných norem a přijímání restriktivních opatření.

Na růstu mandatorních výdajů se podílí kromě politiky vládních stran také míra inflace, která ovlivňuje valorizaci mandatorních výdajů, tedy zvyšování jejich hodnoty.

Jsou to největší běžné výdaje. Patří mezi ně např. sociální transfery obyvatelstvu, důchody, dávky podpory v nezaměstnanosti, dávky státní sociální podpory a jiné dávky obyvatelstvu, výdaje na obsluhu dluhu aj.²³

Quasi-Mandatorní jsou další obligatorní výdaje státního rozpočtu, které vyplývají z jiných právních norem a jsou tzv. nepovinné, ale jsou vyhodnocovány jako mandatorní výdaje, neboť stát nemůže, nebo nechce což je záležitostí výše zmíněné hospodářské politiky státu) upustit od jejich plnění. Jsou to převážně výdaje na obranu, výdaje na aktivní politiku zaměstnanosti, mzdy pracovníků rozpočtových a příspěvkových organizací, transfery státního rozpočtu do územních rozpočtů aj.

Na růst mandatorních a quasi-mandatorních výdajů působí i míra inflace, nejvíce povinná valorizace starobních důchodů (ale i státní sociální podpory), což se plně projevilo v první polovině roku 2023, kdy inflace v České republice dosáhla rekordních čísel a důsledkem toho byly zvýšené výdaje na výplatu starobních důchodů, což vedlo ke změně zákona ve valorizaci důchodů.

Nemandatorní výdaje jsou výdaje, které nejsou nijak právně ukotvené, ani nejsou tzv. „nutné“, ale stát je hodlá využívat zejména z důvodů plnění aktuální hospodářské politiky státu, například výdaje na sport aj.²⁴

²³ PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 151. ISBN 80-7357-049-1

²⁴ MFČR.CZ – *Vládní návrh Státního závěrečného účtu České republiky za rok 2022*. [online]. [cit. 02.02.2024]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2022/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2022-51132>

2.1.2.2 Klasifikace veřejných výdajů dle rozpočtové skladby

Dle nejaktuálnější vyhlášky č. 412/2021 Sb., o rozpočtové skladbě, se třídí veřejné výdaje dle několika hledisek, které jsou uvedeny níže. Jedná se o odpovědnostní třídění výdajů státního rozpočtu, druhové třídění výdajů a odvětvové třídění výdajů.

Dále konsolidační třídění výdajů, podkladové třídění výdajů státního rozpočtu, prostorové třídění výdajů, nástrojové třídění výdajů, doplňkové třídění výdajů státního rozpočtu, programové třídění výdajů, účelové třídění výdajů státního rozpočtu, strukturní třídění výdajů státního rozpočtu, transferové třídění výdajů a podrobnější třídění a další třídění příjmů a výdajů.

Druhové třídění výdajů:

- a) výdaje na nákupy, kterými jsou výdaje, proti kterým stojí přímá protihodnota,
- b) transfery, kterými jsou výdaje, proti kterým přímá protihodnota nestojí,
- c) půjčené peněžní prostředky.

Účelové třídění výdajů státního rozpočtu

Z hlediska účelu rozpočtového přesunu v rámci státního rozpočtu se výdaje státního rozpočtu, ke kterým organizační složka státu opravňuje rozpočtové přesuny od organizačních složek státu, které jsou zařazeny do jiných kapitol, třídí podle kapitol, ze kterých se tyto rozpočtové přesuny uskutečnily, roku a pořadí vzniku účelu. Účelové třídění je povinné pro výdaje, ke kterým organizační složka státu opravňuje rozpočtové přesuny z kapitoly Všeobecná pokladní správa.²⁵

²⁵ Vyhláška č. 412/2021 Sb., o rozpočtové skladbě ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 13.02.2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-412>

3 Veřejné finance ve vztahu k veřejným výdajům

„Finance nejsou jen aritmetikou; finance jsou velkou činností politickou. Bez zdravých financí není zdravé vlády; bez zdravé vlády není zdravých financí.“
(T. W. Wilson).²⁶

Tato kapitola se věnuje druhému z dílčích cílů, a to objasnění veřejných financí v kontextu k vývoji veřejných výdajů, neboť bez základního představení teorie a praxe veřejných financí, není možno proniknout do problematiky veřejných výdajů.

V úvodu, krom charakteristiky veřejných financí, budou přiblíženy důležité komponenty, které k veřejným výdajům logicky patří, jako je hospodářská politika, nebo popis ekonomických ukazatelů z oblasti makroekonomie, které mají podstatný vliv na vývoj veřejných výdajů. Dále zde budou charakterizovány veřejné rozpočty s důrazem na státní rozpočet a jeho chronickou deficitnost jako faktor růstu veřejných výdajů a mandatorních výdajů na obsluhu státního dluhu. Celý blok uzavře stručná subkapitola zaměřená na veřejné příjmy ve vztahu k veřejným výdajům pro dosažení komplexnějšího popisu pozdějších kapitol věnovaných veřejným výdajům.

3.1 Úvod do problematiky veřejných financí

Lze říci, že veřejné finance jsou komplex, který je tvořen jednotlivými faktory jako veřejné výdaje a veřejné příjmy, které jsou rozdělovány pomocí tzv. veřejných rozpočtů.

Veřejné finance

Existuje mnoho pojetí veřejných financí, neboť je to velice rozsáhlý pojem, nicméně nejčastěji se jedná o ekonomicko-finanční vztahy a operace mezi státem, který je představován organizacemi zařazenými do sektoru vládních institucí.

²⁶ PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 12. ISBN 80-7357-049-1.

Dále ostatními subjekty, například neziskovými organizacemi, firmami a v neposlední řadě domácnostmi.

Veřejné finance jsou v dnešní době i samostatnou ekonomickou disciplínou. K základním prvkům veřejných financí patří veřejné příjmy a veřejné výdaje. Rovnováha mezi příjmy a výdaji veřejných rozpočtů je z dlouhodobého hlediska důležitá pro jejich udržitelnost. Bohužel dlouhodobá udržitelnost veřejných financí je v České republice velkým problémem.

Nerovnováhu mezi příjmy a výdaji způsobují záporná salda veřejných rozpočtů, které se přelévají do veřejného dluhu, který stále roste. S výší dluhu rostou i náklady na zaplacení úroků z tohoto dluhu, tzv. obsluhu státního dluhu neboli tzv. dluhovou službu, což je základní mandatorní výdaj, upřednostňovaný před ostatními výdaji, což nadměrně zatěžuje veřejné rozpočty a nastává bludný kruh, který je v dlouhodobém horizontu neudržitelný.²⁷

I z těchto důvodů a obav byl v roce 2017 byl založen zákonem č. 23/2017 Sb., o pravidlech rozpočtové odpovědnosti úřad Národní rozpočtové rady, který má za úkol, jako nezávislý odborný orgán dohlížet nad dlouhodobou udržitelností českých veřejných financí.

Veřejné finance mají vždy svoji stránku ekonomickou i politickou – jako mince, která má dvě pevně spojené strany. Vždy za každým vztahem veřejných financí (např. daněmi, sociálními dávkami) musíme vidět nejen čistě ekonomické úvahy, ale současně i politické rozhodnutí (Lajtkepová, 2013).

Funkce veřejných financí:

Dle základního pojetí veřejných financí jako peněžního vztahu mezi státem a ostatními subjekty mají veřejné finance tři základní funkce, které jsou paralelně i základními fiskálními funkcemi státu.

Alokační funkce znamená, že stát zvyšuje ekonomickou produktivitu pomocí státních zásahů a hledá poměr mezi produkcí soukromích a veřejných statků.

²⁷ Národní rozpočtová rada: *Vše o veřejných financích*. [online]. [cit. 14.12.2023]. Dostupné z: <https://www.rozpocetovarada.cz/o-verejnych-financich/vse-o-verejnych-financich/>

Pomocí alokační funkce se stát snaží napravit mikroekonomická tržní selhání (např. nedokonalá konkurence, existence externalit atd.).

Stabilizační funkce znamená, že stát pomocí výdajové a příjmové politiky ovlivňuje hospodářský cyklus státu (zaměstnanost, ekonomický růst, inflace aj.).

Přerozdělovací (redistribuční) funkce pomocí zásahu státu mění rozdělení příjmů ve společnosti za účelem zabezpečení společností uznávané míry rozdělení důchodu a majetku.²⁸

Tyto funkce mohou být v jistém období ve vzájemném střetu, ale záleží vždy na prioritách, která z nich je považována za prvořadou. Stanovení priorit je vždy výsledkem politického vyjednávání a politických rozhodnutí.

Za účelem plnění těchto funkcí vzniká fiskální systém založený na koloběhu finančních prostředků a tvořený soustavou veřejných rozpočtů.²⁹

Politický proces má zcela zásadní vliv na veřejné finance a veřejný sektor celkově. Proto je třeba na veřejné finance nazírat jako na minci, jež má dvě strany – ekonomickou a politickou.³⁰

Hospodářská politika je mezioborová vědní disciplína, která byla původně součástí makroekonomie, od které se oddělila z důvodů rostoucí role státu ve společnosti. Hospodářská politika by se dala definovat jako přístup státu (vlády) k hospodaření svého státu. Vláda využívá svěřené či jinak získané prostředky a pravomoci k dosahování svých, zejména hospodářských, ale i společenských cílů za pomoci celé řady nástrojů³¹, mezi které patří politika zahraničního obchodu, důchodová politika, monetární politika, rozpočtová politika a fiskální politika.

Zjednodušeně, se hospodářská politika zabývá tím, jak stát zasahuje do ekonomiky své země, což má samozřejmě vliv rozpočty země, na hrubý domácí produkt aj.

²⁸ LAJTKEROVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice – teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM ©, s.r.o. 2013. s. 17. ISBN 978-80-7204-861-8

²⁹ Národní rozpočtová rada: *Vše o veřejných financích*. [online]. [cit. 18. 12. 2023]. Dostupné z: <https://www.rozpoctovarada.cz/o-verejnych-financich/vse-o-verejnych-financich/>

³⁰ LAJTKEROVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice – teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM ©, s.r.o. 2013. s. 17. ISBN 978-80-7204-861-8

³¹ ŽÁK, Milan. *Hospodářská politika*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2006. s. 6 ISBN 80-86730-04-2

Nástroje hospodářské politiky

Monetární politika je činnost státu, která je zaměřena na kontrolu množství peněz v oběhu, na regulaci úrokových sazeb atd. Je za ni zodpovědná Česká národní banka.

Rozpočtová a fiskální politika patří k tzv. veřejným politikám, jimiž vláda realizuje své programové cíle.³²

Rozpočtová politika se zejména orientuje na finanční stránku realizace vládních (programových) cílů.

Fiskální politika je důležitá oblast státní hospodářské politiky, která je spjata s rozpočty, zejména se státním rozpočtem jakožto nejvyšším účtem státu. Součástí této politiky jsou ale také místní rozpočty, které tvoří rozpočty územních samosprávných celků (krajů a obcí). Nositelem fiskální politiky je vláda.

Fiskální politikou také rozumíme proces utváření daňové soustavy a veřejných výdajů s cílem utlumit výkyvy hospodářského cyklu a zachovat růst ekonomiky s vysokou zaměstnaností bez vysoké a kolísavé inflace. Jejím prostřednictvím může vláda ovlivňovat makroekonomickou stabilitu ekonomického systému.³³

Fiskální politika funguje na určitých principech a jejím základním úkolem je vytvořit dostatečné zdroje v rámci rozpočtu k profinancování veřejných výdajů. Fiskální politika je tedy klíčová pro fungování státu, pro jeho příjmy a výdaje.

Hospodářskou politiku je možno rozdělovat také na makroekonomickou a mikroekonomickou.

Makroekonomie je část ekonomie, která zkoumá strukturu, výkon, chování a rozhodovací proces v ekonomice jako celku. Makroekonomie se zabývá agregátními (souhrnnými) indikátory jako je HDP, míra nezaměstnanosti, cenové indexy, měnová a rozpočtová politika a vztahy mezi trhy produktů, práce a kapitálu za účelem lepšího porozumění fungování ekonomiky.³⁴

³² OCHRANA, František, PAVEL, Jan a kol. *Veřejný sektor a veřejné finance, financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. s. 75. ISBN 978-80-247-3228-2

³³ OCHRANA, František, PAVEL, Jan a kol. *Veřejný sektor a veřejné finance, financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. s. 75. ISBN 978-80-247-3228-2

³⁴ Czechwealth.cz: *Slovník obchodních pojmů-Makroekonomie*. [online]. [cit. 01.02.2024]. Dostupné z: <https://www.czechwealth.cz/slovník-pojmu/makroekonomie>

Základní makroekonomické ukazatele

Produkt patří v tržní ekonomice k hlavním makroekonomickým veličinám, které hodnotí národní hospodářství jako celek.

Hrubý produkt představuje hodnotu finálních statků a služeb vyrobenou v určité zemi za určité období (zpravidla jeden rok). Z hlediska původu svého vzniku má hrubý produkt podobu hrubého domácího produktu a hrubého národního produktu: *Hrubý domácí produkt je (HDP, angl. gross domestic product – GDP) – hodnota finálních statků a služeb vyrobená v určité zemi za rok výrobními faktory umístěnými v dané zemi bez ohledu na to, kdo je vlastní.*

Hrubý národní produkt je (HND, angl. gross nacional produkt – GNP) – hodnota finálních statků a služeb vyrobená za rok všemi výrobními faktory.

Vlastníky těchto výrobních faktorů jsou občané dané země (bez ohledu na to, kde byla tato hodnota vytvořena, tedy doma i v zahraničí).³⁵

Hrubý domácí produkt (dále jen „HDP“) má tři metody výpočtu – produkční, výdajovou a důchodovou, přičemž všechny vedou ke stejnému výsledku. Hodnoty HDP v České republice sleduje Český statistický úřad.

Tempo růstu HDP je ukazatelem pro ekonomický (hospodářský) růst dané země. Pokud HDP vzrůstá, vzrůstá i hospodářský potenciál státu neboli vzrůstá ekonomika daného státu. Pomocí porovnání jednotlivých komponent vůči HDP je možno měřit veřejné finance (tempo růstu příjmů, výdajů, tempo růstu státního dluhu aj.)

Inflaci většinou rozumíme zvyšování cenové hladiny, které má za následek snižování kupní síly peněz. Kupní síla peněz se mění nepřímo úměrně k vývoji cenové hladiny. Z toho tedy plyne, že inflace není pouze růstem cen jednotlivých výrobků a služeb, ale nýbrž růst obecné cenové hladiny v dané ekonomice. Jedná se tedy o vzestup průměrné cenové úrovně v národním hospodářství, kdy souběžně se zvyšováním obecné cenové úrovně mohou ceny některých druhů zboží klesat.³⁶ Míru inflace měří Český statistický úřad.

³⁵ Základy ekonomie: *studijní opora k předmětu pro studenty kombinované formy studia oboru Sociální patologie a prevence*. [online]. [cit. 06.01.2024]. Dostupné z: https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/ustav-socialnich-studii/dokumenty/studijni_opory/socialni_patologie_a_prevence/zaklady-ekonomie.pdf

³⁶ JUREČKA, V. a kol. *Makroekonomie 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing, 2013. s. 114. ISBN 978-80-247-4386-8.

Nezaměstnanost je definována jako významný ekonomický ukazatel, který je součástí tržního hospodářství. Jedná se o stav, kdy je poptávka po pracovních místech vyšší než jejich nabídka. Podle Mezinárodní organizace práce (ILO) je nezaměstnaný ten, kdo je starší 15 let, aktivně hledá práci a je připraven nastoupit do práce do 14 dnů. Osoba, které se najít práci nedaří, se zpravidla zaregistruje na Úřadu práce České republiky, aby mohla po předem stanovenou dobu pobírat státní podporu v nezaměstnanosti. *Míra nezaměstnanosti* vyjadřuje podíl nezaměstnaných osob na celkové pracovní síle a udává se v procentech.³⁷ Míru nezaměstnanosti měří Český statistický úřad.

Výše uvedené makroekonomické ukazatele mají výrazný vliv na ekonomickou situaci dané země, což bude ukázáno v praktické části práce.

Maastrichtská (konvergenční) kritéria jsou zásady členských zemí Evropské unie směřujících k eurozóně. Česká republika se zavázala, mimo jiné dodržovat dvě základní zásady ***dlouhodobé udržitelnosti stavu veřejných financí***:

kritérium veřejného deficitu znamená, že poměr plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí k HDP v tržních cenách nepřekročí 3 %,

kritérium veřejného dluhu znamená, že poměr veřejného dluhu v tržních cenách v poměru k HDP nepřekročí 60 %.³⁸

³⁷ Moneta.cz. *Co je nezaměstnanost*. [online]. [cit. 14. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.moneta.cz/slovník-pojmu/detail/nezamestnanost>

³⁸ CNB.cz. *Kritéria konvergence*. [online]. [cit. 16. 10. 2023]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni-vztahy/hospodarska-a-menova-politika-v-eu/-kriteria-konvergence/

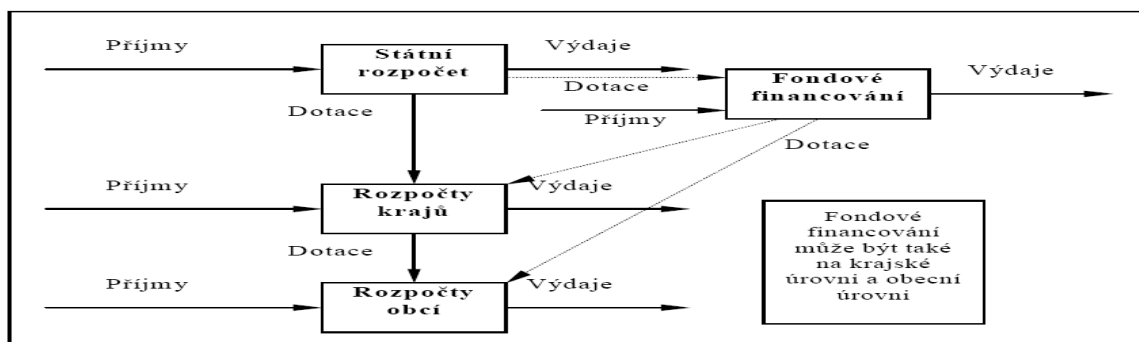
3.2 Veřejné rozpočty

Veřejné finance jsou vztahy mezi státem a ostatními institucemi. Tyto finance se do systému dostávají pomocí veřejných příjmů, aby se následně mohly rozdělovat jako veřejné výdaje. K plánu rozdělování slouží tzv. veřejné rozpočty.

Veřejný rozpočet je obecné označení rozpočtu určitých institucí, bez ohledu na to, která z těchto veřejných institucí má na starosti jeho sestavení. Obecně se dají veřejné rozpočty rozdělit na tři druhy. A to na státní rozpočet (jediný a největší rozpočet).

Dále rozpočty regionů (rozpočty územních samosprávních celků – kraje a obce) a další veřejné rozpočty (rozpočty zdravotních pojišťoven, veřejných vysokých škol, mimorozpočtových fondů, příspěvkových organizací, a dalších veřejných institucí, které nepůsobí na konkurenčním trhu). Pro každou z těchto institucí je její rozpočet nástrojem zabezpečení jejich cílů a úkolů. Prostřednictvím svých rozpočtů vykonávají instituce veřejné politiky v řadě oblastí, jako je obrana, školství, sociální oblast atd.³⁹ Rozpočty územních samospráv jsou velice složité. Územní samosprávy částečně hospodaří sami, částečně hospodaří v přenesené působnosti, a tak samospráva doplácí na státní správu. Státní rozpočet je, co se týče částek největším, ale jeho hospodaření není tak komplikované.

Obrázek č. 1: Rozpočtová soustava České republiky

Zdroj: Econ Muni.cz. *Rozpočtová soustava České republiky*. [online]. [cit. 16.10.2023]. Dostupné z https://www.econ.muni.cz/~mech/vefi/docs/prednasky/2005_10.pdf

³⁹ LAJTKEPOVÁ, Eva. Veřejné finance v České republice – teorie a praxe. Brno: Akademické nakladatelství CERM @, s.r.o. 2013. s. 17. ISBN 978-80-7204-861-8

Vzhledem ke složitosti rozpočtové soustavy je zapotřebí její jednotnost zabezpečit určitými zásadami a příslušnou legislativou.

Mezi nejzákladnější **rozpočtové zásady** patří zásada každoročního sestavování a schvalování veřejných rozpočtů, zásada reálnosti a pravdivosti veřejných rozpočtů, zásada úplnosti veřejných rozpočtů a zásada publicity.⁴⁰

Nejzákladnější **legislativa** je ukotvena v zákoně o státním rozpočtu České republiky, který se každoročně mění.

Dále v zákoně č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně souvisejících zákonů, v zákoně č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, v zákoně č. 128/2000 Sb., o obcích. Pohyby financí se řídí vyhláškou č. 323/2002 Sb., o rozpočtové skladbě, kterou vydává Ministerstvo financí. K datu 01.01.2015 platí novela č. 362/2014 Sb., změna vyhlášky o rozpočtové skladbě.

Rozpočtová skladba se řídí dle vyhlášky č. 412/2021 Sb., o rozpočtové skladbě ve znění pozdějších předpisů a pokynem k postupu podle vyhlášky ministerstva financí č. 412/2021 Sb., o rozpočtové skladbě, ve znění vyhlášky č. 402/2022 Sb. (verze od 01.01.2023), dle které jsou veřejné příjmy a veřejné výdaje (státního rozpočtu, krajů a obcí) a financujících položek rozpočtů a peněžních fondů tříděny do jedné jednotné soustavy pro sledování plnění rozpočtu.

Veškeré peněžní operace jsou dle rozpočtové skladby tříděny do položek (druhovité třídění a paragrafů (odvětvové třídění)).⁴¹

Vyhláška č. 412/2021 Sb., o rozpočtové skladbě ve znění pozdějších předpisů je zatím nejaktuálnější verze.

Rozpočtový proces mívá zpravidla čtyři fáze a řídí se výše uvedenými zásadami a legislativou.

⁴⁰ LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice – teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM®, s.r.o. 2013. s. 60-61. ISBN 978-80-7204-861-8

⁴¹ Rozpočtová skladba. *SMS ČR – Rok v obci* [online]. [cit. 16.11.2023]. Dostupné z: <https://www.rokvobci.cz/rukovet-starosty/detail/64-rozpocetova-skladba/>

Fiskální nerovnováhu veřejných rozpočtů je možné definovat jako nerovnovážný stav mezi příjmy a výdaji. Základním ukazatelem při charakteristice fiskální nerovnováhy je období, ve kterém fiskální nerovnováha vzniká.

Z hlediska krátkodobého se fiskální nerovnováha projevuje rozpočtovým deficitem, z hlediska dlouhodobého veřejným dluhem.⁴²

Krátkodobá fiskální nerovnováha je stav nesouladu mezi příjmy a výdaji v rámci jednoho rozpočtového období, zpravidla do jednoho roku.

Dlouhodobá fiskální nerovnováha ukazuje stav mezi příjmy a výdaji v delším časovém období nad jeden rok.⁴³

Rozpočty jsou vytvářeny ve třech variantách — deficitní, vyrovnaný a přebytkový. Když jsou výdaje veřejných rozpočtů vyšší než jejich příjmy, vzniká rozpočtový schodek neboli deficit, v opačném případě vzniká přebytek.

Satelitní účet veřejného sektoru

Jako jeden z prvních v Evropě se Český statistický úřad (dále jen „ČSÚ“), ve spolupráci s Evropskou komisí, rozhodl začít zveřejňovat údaje o zadlužení celého veřejného sektoru prostřednictvím speciálního satelitního účtu veřejného sektoru. Hlavním cílem tvorby satelitního účtu veřejného sektoru je výpočet deficitu a dluhu za veřejný sektor. Dluh (resp. deficit) veřejného sektoru je součtem dluhu (resp. deficitu) vládních institucí a dluhu (resp. deficitu) veřejných korporací. Sestavení satelitního účtu veřejného sektoru je založeno na metodice systému národních účtů ESA 2010 a manuálu pro sestavení veřejného dluhu, aby byla možná mezinárodní srovnatelnost. Snahou ČSÚ je poskytnout ucelené údaje zejména tvůrcům domácích politik.⁴⁴

⁴² IS muni.cz. *Fiskální nerovnováha*. [online]. [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1456/jaro2006/CTSTE/um/04/CN_KVVFII-61.pdf

⁴³ HAMERNÍKOVÁ, B.; KUBÁTOVÁ, K. *Veřejné finance: učebnice*. Praha: Eurolex Bohemia. 1999. s. 313. ISBN 80-902752-1-4

⁴⁴ CSU.CZ – *SATELITNÍ ÚČET VEŘEJNÉHO SEKTORU V ROCE 2020*. [online]. [cit. 18.02.2024]. Dostupné z: <https://apl.czso.cz/nufil/Koment2020.pdf>

Obrázek č. 2: Celkové příjmy a výdaje veřejného sektoru (mld. Kč) vyjádřené k HDP V (%)

	2005	2010	2015	2017	2018	2019	2020
Příjmy (mld. Kč)	1 704,40	2 019,30	2 378,30	2 526,70	2 714,80	2 928,00	2 864,30
Výdaje (mld. Kč)	1 775,70	2 174,70	2 361,20	2 406,50	2 658,20	2 983,30	3 215,80
Saldo (mld. Kč)	-71,30	-155,30	17,1	120,10	56,60	57,2	-351,5
Příjmy (v % k HDP)	51,90	50,60	51,4	49,40	50,20	50,6	50,2
Výdaje (v % k HDP)	54,00	54,50	51	47,10	49,10	51,5	56,3

Zdroj: Vlastní zpracování na základě CSU.CZ – *SATELITNÍ ÚČET VEŘEJNÉHO SEKTORU V ROCE 2020*. [online]. [cit. 29.02.2024]. Dostupné z: <https://apl.czso.cz/nufile/Koment2020.pdf>

Pro kompletní ilustraci bude celý nejaktuálnější Satelitní účet veřejného sektoru za rok 2020 přílohou této práce, současně s žádostí k ČSÚ o poskytnutí informace ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, o získání dokumentu.

3.3 Státní rozpočet jako součást veřejných rozpočtů

Státní rozpočet, slovy ministerstva financí, představuje centralizovaný závazný plán finančního hospodaření státu na aktuální rozpočtový rok, kterým zajišťuje plnění ekonomických, sociálních a politických funkcí pomocí bilancování veřejných příjmů a výdajů a zajištění salda.

Státní rozpočet je nejvýznamnější veřejný rozpočet, co se týče velikosti, neboť ostatní veřejné a rozpočty a mimorozpočtové fondy jsou na státní rozpočet pouze navázány. Prostřednictvím státního rozpočtu by vláda měla realizovat hospodářskou politiku státu a uskutečňovat své programové priority s pomocí nástrojů fiskální politiky.⁴⁵

Příjmy a výdaje ze státního rozpočtu jsou velice různorodé a v různých časech se mění. Jejich výčet upravují rozpočtová pravidla dle zákona o státním rozpočtu, který se schvaluje na každé rozpočtové období, tedy každý kalendářní rok, zvlášť. Zatím posledním schváleným zákonem je zákon č. 449/2022 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2023.

⁴⁵ LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice – teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM®, s.r.o. 2013. s. 73. ISBN 978-80-7204-861-8

Tento zákon standartně obsahuje očekávané příjmy a odhadované výdaje v konkrétním roce, bilanci těchto příjmů a výdajů a případně i to, jak bude vypořádán schodek státního rozpočtu. Zákon o státním rozpočtu navrhuje vláda a schvaluje Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky.

Ústředním orgánem státní správy pro státní rozpočet je Ministerstvo financí.

Ministerstvo financí spravuje státní závěrečný účet, státní pokladnu České republiky a má na starosti rozpočtový proces, ale také monitoruje hospodaření územních samosprávních celků a zdravotních pojišťoven.

Účet státního rozpočtu spravuje Česká národní banka. Příjmová strana rozpočtu je věnována tomu, z jakých zdrojů bude vláda aktivity státu financovat, tj. z daní, poplatků či jiných příjmů. Výdajová strana rozpočtu informuje o tom, jaké jsou výdaje na financování jednotlivých aktivit.

Kapitoly státního rozpočtu:

Jednotlivé příjmy a výdaje státního rozpočtu jsou členěny dle jednotlivých kapitol, kde každá má přiřazeno své číslo a název podle okruhu působnosti a odpovědnosti jednotlivých ústředních orgánů státní správy aj. Způsob financování kapitol státního rozpočtu má podobu zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla).

Seznam jednotlivých kapitol se může průběžně měnit. Kapitoly jsou uvedeny v zákoně č. 449/2022 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2023 a dle tohoto zákona je v současné době 49 kapitol.

Současně se kapitoly státního rozpočtu aktualizují dle vyhlášky č. 412/2021 Sb., o rozpočtové skladbě.

Pro účely této práce jsou zde zmíněny pouze největší kapitoly, státního rozpočtu, které budou rozebrány pro účely komparace v praktické části práce, zejména v kapitole číslo pět zaměřené na vývoj výdajů vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2018–2022.

Níže uvedené informace jsou čerpány z webových stránek jednotlivých ministerstev, které mají kapitoly státního rozpočtu v gesci:

Kapitola č. 313 – Ministerstvo práce a sociálních věcí – má na starosti důchody, státní sociální podporu, nemocenské pojištění, politiku zaměstnanosti atd.

Kapitola č. 333 – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy se věnuje zejména přímým výdajům na školství, na vědu a výzkum aj.

Kapitola č. 398 – Všeobecná pokladní správa je tvořena všeobecnými příjmy a výdaji státního rozpočtu.

Součástí této kapitoly je i vládní rezerva, která slouží ke krytí nezbytných a nepředvídaných výdajů a vytváří se ve výši 0,3 % aktuálního rozpočtu.

Kapitola č. 314 – Ministerstvo vnitra má v gesci převážně výdaje Policie ČR, Hasičského záchranného sboru ČR aj.

Kapitola č. 307 – Ministerstvo obrany se zaměřuje na výdaje na obranu státu. financování velkých obranných strategických projektů. Česká republika se v rámci členství v NATO zavázala k plnění povinnosti vydávat 2 % HDP na obranu ze státního rozpočtu.

Kapitola č. 329 – Ministerstvo zemědělství podporuje agropotravinářský průmysl dotuje Státní zemědělský intervenčnímu fond atd.

Kapitola č. 327 – Ministerstvo dopravy zaměřuje své výdaje na financování společných programů EU a ČR, na úhradu ztráty ze závazku veřejné služby ve veřejné drážní osobní dopravě, na dotace Státnímu fondu dopravní infrastruktury a další.

Kapitola č. 322 – Ministerstvo průmyslu a obchodu financuje společné programy ČR a EU, podporuje podnikání, vydává výdaje na výzkum a vývoj aj.

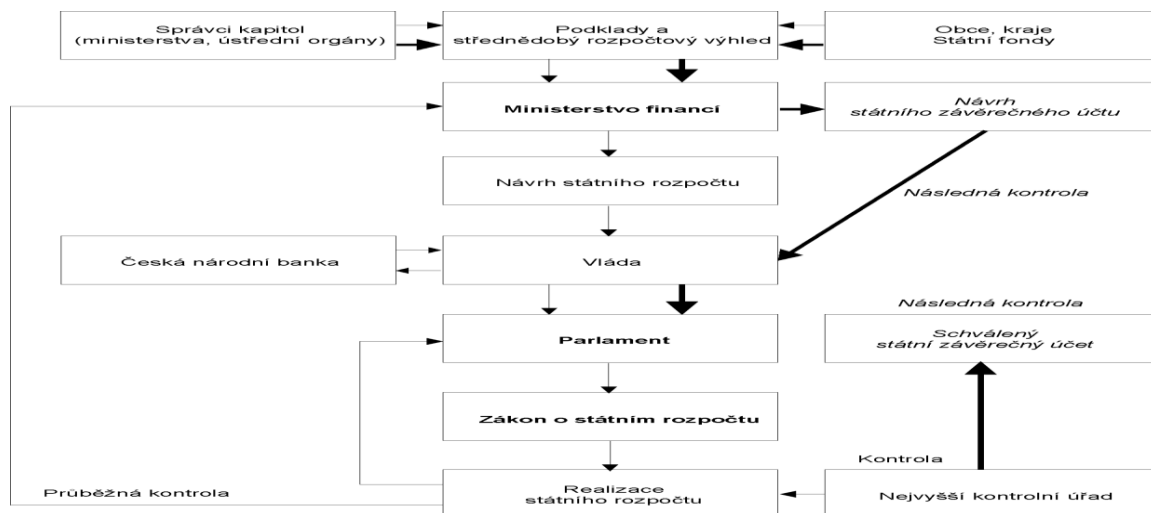
Kapitola č. 396 – Státní dluh obsahuje jen příjmy a výdaje, které s umořováním a obsluhou státního dluhu bezprostředně souvisejí.

Kapitola č. 336 – Ministerstvo spravedlnosti má na starosti výdaje na justici, platy zaměstnanců, platy soudců atd.

Státní pokladna primárně slouží k řízení rozpočtové likvidity, tj. zajišťuje, aby bylo každý den dostatek finančních prostředků k provedení výdajových operací státního rozpočtu.

Mezi další funkce státní pokladny patří separace příjmů, řízení výdajů, řízení státních aktiv, obsluha státního dluhu, finanční plánování, platební styk, kontrola, účetnictví, výkaznictví.⁴⁶

Obrázek č. 3: Rozpočtový proces státního rozpočtu ČR

Zdroj: Šelešovský, J., Jahoda, R. *Veřejné finance v ČR a EU. Distanční studijní opora. Formulace rozpočtové politiky a příprava rozpočtu.* [online]. [cit. 12. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.econ.muni.cz/>

Rozpočtový proces probíhá ve čtyřech fázích.

První fáze v sobě zahrnuje plánování a sestavování rozpočtu, jednání o rozpočtu v jednotlivých resortech.

Druhá fáze znamená schvalování státního rozpočtu v Poslanecké sněmovně a následně podpis prezidentem republiky.

Výsledkem těchto dvou fází je schválený zákon o státním rozpočtu.

V případě, že není vysloven souhlas Poslanecké sněmovny se zákonem o státním rozpočtu na příslušný rozpočtový rok před prvním dnem rozpočtového roku, dojde k situaci, že je nutno postupovat dle tzv. **rozpočtového provizoria**, což v praxi znamená, že se postupuje dle schváleného státního rozpočtu pro předchozí rok a finanční prostředky se uvolňují každý měsíc.

⁴⁶ Ministerstvo financí České republiky: *Státní pokladna.* [online]. [cit. 10. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.statnipokladna.cz/>

Ve výši jedné dvanáctiny celkového ročního objemu finančních prostředků jednotlivých rozpočtových kapitol.

Tento stav přináší spousty nevýhod, krom toho, že vrhá špatné světlo na Poslaneckou sněmovnu není možné v rozpočtovém provizoriu například ve velkém investovat, navyšovat platy a je obtížné i vypisování nových dotací. Česká republika za dobu své novodobé existence byla v rozpočtovém provizoriu již třikrát, naposledy začátkem roku 2022.

Třetí (realizační) fáze probíhá celý kalendářní rok, kdy dochází k čerpání a naplňování rozpočtu. Rozpočet je ministerstvem financí průběžně hodnocen vzhledem k aktuálnímu vývoji ekonomiky. Často poté dochází k novelizaci státního rozpočtu, kdy se většinou navyšuje jeho výdajová stránka a zvyšuje deficit.

Čtvrtá fáze probíhá až v následujícím kalendářním roce a představuje vyhodnocení rozpočtu, což znamená revizi veškerých příjmů a výdajů. Na základě této revize ministerstvo financí vystaví návrh tzv. Státního závěrečného účtu, který hotov až v průběhu června následujícího roku po hodnoceném roce.⁴⁷

Konečná podoba schváleného státního rozpočtu je buď vyrovnaný státní rozpočet, přebytkový státní rozpočet a nejčastěji deficitní státní rozpočet.

Tyto podoby schváleného rozpočtu ukazují současný stav ekonomiky a předpokládaný ekonomický vývoj státu. Státní rozpočet plní několik funkcí – alokační, redistribuční a stabilizační.⁴⁸

Státní závěrečný účet se řídí zákonem č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), a slouží ke zhodnocení reálného hospodaření státu za předchozí rok.

Je to v podstatě paralela k zákonu o státním rozpočtu a ukazuje, jak se dařilo vládám dodržet schválené návrhy státního rozpočtu.

⁴⁷ Podnikatel.cz: *Víte, co je státní závěrečný účet? Na ten vyrovnaný si ještě dlouho počkáme.* [online]. [cit. 01.12.2023]. Dostupné z: <https://www.podnikatel.cz/clanky/vite-co-je-statni-zaverecny-ucet-na-ten-vyrovnany-si-jeste-dlouho-pockame/>

⁴⁸ Národní rozpočtová rada: *Vše o veřejných financích.* [online]. [cit. 01.12.2023]. Dostupné z: <https://www.rozpoctovarada.cz/o-verejnych-financich/vse-o-verejnych-financich/>

Návrh státního závěrečného účtu projedná Poslanecká sněmovna a poté je uveřejněn spolu se stanoviskem Poslanecké sněmovny v elektronické podobě způsobem umožňujícím dálkový a nepřetržitý přístup. Státní závěrečný účet obsahuje veškeré údaje o výsledcích rozpočtového hospodaření minulého roku. Součástí jsou i výsledky hospodaření jednotlivých kapitol státního rozpočtu, samostatnou zprávu o řízení státního dluhu, výsledky hospodaření územních samosprávných celků přehled o státních finančních aktivech a pasivech, informace o hlavních výsledcích hospodaření státních fondů aj.⁴⁹

3.3.1 Deficit státního rozpočtu

Deficit státního rozpočtu je nerovnovážný stav, kdy výdaje státního rozpočtu jsou za sledované období ve fiskální nerovnováze, tj. že jsou vyšší než příjmy plynoucí do státního rozpočtu, a tak vzniká jeho schodek. Sledované období bývá zpravidla jeden kalendářní rok. Aby sektor vládních institucí pokryl schodkové hospodaření, musí se zpravidla ještě více zadlužit. Pro přesnější vyjádření toho, jak vládní instituce hospodaří, je vhodné kromě absolutní výše schodku sledovat také poměr schodku vůči HDP. To slouží k porovnání vývoje hospodaření nejen v časovém období v tuzemsku, ale i mezi jednotlivými státy.⁵⁰ Reálná výše rozpočtových příjmů a výdajů a výsledné saldo státního rozpočtu nezávisí jen na záměrech rozpočtové politiky vlády, tedy, zda je zaměření rozpočtové politiky vlády spíše expanzivní, nebo restriktivní, ale i na tom, jak se vyvine úroveň HDP v důsledku ekonomických a politických faktorů, které nelze ovlivnit.⁵¹

Dle metodiky Mezinárodního měnového fondu je v celkovém deficitu zahrnuto:

Celkový deficit = primární deficit + úroky z veřejného dluhu

Primární deficit = – ((příjmy- (výdaje – úrok z veřejného dluhu)

⁴⁹ Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla). [online]. [cit. 02.12.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-218>

⁵⁰ Národní rozpočtová rada: *Vše o veřejných financích*. [online]. [cit. 06.11.2023]. Dostupné z: <https://www.rozpoctovarada.cz/o-verejnych-financich/vse-o-verejnych-financich/>

⁵¹ URBAN, Jan. *Teorie národního hospodářství. 4., aktualizované vydání*. Praha Wolters Kluwer, a.s. 2015. s. 368. ISBN 978-80-7478-724-9

Dělení deficitu státního rozpočtu dle příčiny vzniku:

Strukturální (aktivní) deficit je záměrně plánován, tj. státní rozpočet je již schválen jako deficitní. Jeho příčinami bývají vládní rozhodnutí, které vede k poklesu příjmů, nebo k růstu výdajů, či kombinaci obojího. K nejčastějším důvodům tohoto deficitu je fiskální politika.

Cyklický (pasivní) deficit není předem naplánován. Jeho příčinou je průběh hospodářského cyklu, nebo to bývají společenské, či přírodní katastrofy (např. nedávná pandemie koronaviru SARS-CoV-2), které mimořádně navýší veřejné výdaje.

V praxi se v deficitu státního rozpočtu promítá jak strukturální, tak cyklický, deficit.⁵²

Dělení deficitu státního rozpočtu dle časového hlediska:

Krátkodobý deficit je zpravidla jedno rozpočtové období, což je běžný jev, na který mají vliv například lhůty pro výběr daní a naproti tomu mandatorní výdaje.

Střednědobý deficit a **dlouhodobý deficit** je v praxi nežádoucí stav, kdy se deficity v cyklech stále opakují a ve výsledku vedou k zadlužování státu. Dluhová služba totiž pohlcuje velkou část výdajů ze státního rozpočtu, které chybí na jiné důležité straně.⁵³ Z hlediska rozpočtové politiky je dlouhodobý deficit výsledkem špatné rozpočtové politiky.

Důsledky dlouhodobého deficitu státního rozpočtu jsou v dlouhodobém období negativní a vyžadují opatření v podobě financování deficitu.

Financování deficitu státního rozpočtu je možné řešit několika způsoby, a to zvýšením příjmů, zejména daní, snížením veřejných výdajů, monetizací deficitu státního rozpočtu, prodejem státního majetku, nebo kombinací všech výše uvedených komponentů.⁵⁴

Dluhové financování schodku státního rozpočtu je transformace rozpočtového deficitu do veřejného dluhu (domácího i zahraničního).

⁵² LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice – teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM®, s.r.o. 2013. s. 96. ISBN 978-80-7204-861-8

⁵³ LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice – teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM®, s.r.o. 2013. s. 95-96. ISBN 978-80-7204-861-8

⁵⁴ NAHODIL, F. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 356. ISBN 978-80-7380-162-5.

Emisní monetární (peněžní) financování schodku státního rozpočtu má za důsledek nárůst objemu peněz vydaných centrální bankou.

Financování schodku státního rozpočtu z výnosů z privatizace lze označit za krytí aktivity – jedná se o stálá finanční aktiva.⁵⁵

Přestože se většinou používá kombinace výše uvedených faktorů, největší část financování deficitu mívá podobu státního dluhu a jeho navyšování a v důsledku toho i k navyšování výdajů na obsluhu státního dluhu, což je trvalá zátěž pro státní rozpočet. K měření deficitu státního rozpočtu se nejčastěji používá ukazatel HDP. Česká republika, dle zprávy o řízení státního dluhu z návrhu státního závěrečného účtu České republiky za rok 2022, dosáhla poměru schodku 3,6 % HDP.

3.4 Veřejné příjmy – zdroj krytí veřejných výdajů

Tato subkapitola je věnována veřejným příjmům, které zde budou stručně přiblíženy pro kontext s tématem práce veřejné výdaje, kterým se tato bakalářská práce věnuje primárně.

Veřejné výdaje jsou tokem finančních prostředků státu, který je využíván pro rozpočtovou politiku státu (pro vládu, kraje, města, obce). Jejich hlavním rysem je nenávratnost, a proto je nutné veřejné výdaje doplňovat veřejnými příjmy. Veřejné příjmy jsou tedy zdrojem k využití veřejných výdajů.

V posledních letech příjmy nedosahují rovnováhy s výdaji a stoupá dluhové financování veřejných výdajů, což dlouhodobě vede k ovlivnění ekonomiky státu a zadlužování České republiky.

Veřejné příjmy a jejich strukturu ovlivňuje hospodářský a společenský systém daného státu, historický vývoj a dále funkce, která v daném státě naplňuje veřejný sektor, včetně veřejné správy.⁵⁶

Veřejné příjmy jsou zjednodušeně příjmy, které plynou do veřejných rozpočtů. Největší část jde do státního rozpočtu, ale tyto příjmy plynou i do rozpočtů pro kraje, pro města, pro obce, nebo organizačních složek státu.

⁵⁵ HAMERNÍKOVÁ, Bojka.; KUBÁTOVÁ, Květa. *Veřejné finance: pracovní sešit*. Praha: Eurolex Bohemia. 2004. s. 48. ISBN 80-86432-99-8

⁵⁶ HEJDUKOVÁ, Pavlína. *Veřejné finance – sbírka příkladů a případových studií*. Praha: C. H. Beck. 2015. s. 19. ISBN 978-80-7400-299-1.

Veřejné příjmy se nenávratným způsobem podstatně podílejí na přerozdělování HDP. Veřejné výdaje jsou z podstatné části kryty veřejnými příjmy. Pro politiku vyrovnaného rozpočtu znamenají rozpočtové omezení.

Klíčovou funkcí veřejných příjmů je zabezpečit potřebné množství finančních prostředků na financování výdajů a přerozdělovat je směrem k zajištění veřejných potřeb, což je fiskální funkce veřejných příjmů.⁵⁷

Klasifikace veřejných příjmů

Třídění veřejných příjmů je mnoho, stejně jako u výdajů, v této kapitole však budou zmíněny jen nejznámější a základní:

- *hledisko návratnosti* – návratné a nenávratné veřejné výdaje;
- *hledisko časové* – běžné a kapitálové veřejné výdaje;
- *hledisko závaznosti* – obligatorní (ze zákona) a fakultativní (dobrovolné) veřejné výdaje;
- *hledisko území* – celostátní a místní veřejné výdaje;
- *hledisko rozpočtu* – rozpočtové a mimorozpočtové veřejné výdaje;⁵⁸

Významné je třídění příjmů veřejných rozpočtů na *daňové* a *nedaňové* příjmy. Daňové příjmy patří k nejvýraznější položce veřejných příjmů, což se týká především státního rozpočtu.

Pro dlouhodobou udržitelnost veřejných financí je důležitá dlouhodobá rovnováha mezi příjmy a výdaji veřejných rozpočtů, a to zejména z důvodu, že záporná salda hospodaření veřejných rozpočtů, tedy schodky, se přelévají do veřejného dluhu. Platí, že čím vyšší je dluh, tím vyšší je i částka, kterou stát musí vynaložit na zaplacení úroků z tohoto dluhu.⁵⁹

V České republice se bohužel v posledních pěti letech veřejné finance nedaří udržet v rovnováze, schodky státního rozpočtu narůstají a státní dluh a výdaje na obsluhu státního dluhu rostou, jak bude ukázáno v dalších částech práce.

⁵⁷ PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 268. ISBN 80-7357-049-1.

⁵⁸ LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice – teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM®, s.r.o. 2013. s. 31-32. ISBN 978-80-7204-861-8

⁵⁹ Národní rozpočtová rada: *Vše o veřejných financích*. [online [cit. 02.02.2024]. Dostupné z: <https://www.rozpocetovarada.cz/o-verejnych-financich/vse-o-verejnych-financich/>

3.5 Státní dluh – důsledek dlouhodobé deficitnosti státního rozpočtu

Státní dluh představuje finanční závazky vlády vůči domácím i zahraničním věřitelům, které vznikají deficitním hospodařením státu.

Samotný pojem státní dluh má několik vysvětlení a variant. Často se používají i pojmy jako vládní dluh, veřejný dluh aj. Tyto pojmy nejsou synonyma. Vládní neboli veřejný dluh je dluhem, ve kterém jsou zahrnuty jak závazky státu, tak závazky samospráv, veřejnoprávních institucí, pojišťoven aj. Státní dluh naproti tomu obsahuje pouze závazky vlády, což je cca 90 % veřejného dluhu.

Pro účely této práce bude tedy **státní dluh** vymezen pouze dle vyjádření úřadu národní rozpočtové rady, tj., že státní dluh je souhrnem závazků vlády, které vznikají především schodkovým hospodařením státního rozpočtu. Ke stále navyšujícímu se státnímu dluhu můžeme přistupovat jako ke hromadění trvale se zvyšujících deficitů státních rozpočtů.

Legislativa státního dluhu

Státní dluh je legislativně ukotven v zákoně č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla) v § 10 odst. 4, kde je definována kapitola státního rozpočtu č. **396 Státní dluh**.

„Příjmy a výdaje státního rozpočtu spojené s řízením likvidity státní pokladny a řízením státního dluhu tvoří kapitolu Státní dluh.“ Správu této kapitoly zajišťuje ministerstvo financí.

Do rozpočtové kapitoly státního rozpočtu č. 396 – Státní dluh patří převážně úrokové příjmy a výdaje, které se vztahují ke státem vydaným dluhopisům, státem přijatým zápůjčkám a úvěrům a také k úrokům ze zapůjčených peněžních prostředků či zůstatkům na platebních účtech. Zbývající část výdajů kapitoly tvoří poplatky dluhové služby (např. poplatky ratingovým agenturám apod.).

Správa kapitoly 396 – Státní dluh zahrnuje vypracování rozpočtu kapitoly včetně střednědobého výhledu, realizaci plateb kapitoly, návrh, posouzení a provedení rozpočtových opatření a vypracování závěrečného účtu za kapitolu.

Dále zabezpečení evidence a zpracování finančních výkazů pro hodnocení plnění rozpočtu kapitoly a zabezpečení podkladů pro účely inventarizace majetku, pohledávek a závazků kapitoly.

V závěrečném účtu kapitoly předkládaném v souladu s vyhláškou č. 419/2001 Sb., o rozsahu, struktuře a termínech údajů předkládaných pro vypracování návrhu státního závěrečného účtu a o rozsahu a termínech sestavení návrhů závěrečných účtů kapitol státního rozpočtu, ve znění pozdějších předpisů, jsou analyzovány výdaje, příp. příjmy kapitoly 396 – Státní dluh.

Výsledky rozpočtového hospodaření jsou vyhodnoceny komparací s výsledky za předcházející období. Konečné vyhodnocení obsahuje rozdělení na vnitřní a vnější státní dluh a komentář ke změně stavu státního dluhu a jeho výši.⁶⁰

Dělení státního dluhu na vnitřní a vnější státní dluh

Vnitřní (domácí) státní dluh je umístěn v daném státě ve tuzemské měně. Domácí dluh má formy státních pokladničních poukázek, střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů vydaných na domácím trhu a dalšími (např. přijatými krátkodobými zápůjčkami a úvěry, zápůjčními facilitami ve formě repo operací a státem vydanými směnkami).

Vnější (zahraniční) státní dluh je umístěn v zahraničí v cizí měně. Zahraniční státní dluh je složen ze střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů vydaných na zahraničních trzích snížených o cenu v zahraničních měnách, přijatých úvěrů od Evropské investiční banky či jiné mezinárodní instituce a směnkami vydanými k úhradě členství v IBRD a EBRD.⁶¹

Dělení státního dluhu dle doby splatnosti

Krátkodobý státní dluh má splatnost do jednoho kalendářního roku.

Střednědobý státní dluh má splatnost do deseti kalendářních let.

Dlouhodobý státní dluh má splatnost nad deset kalendářních let.

⁶⁰ MFČR.CZ – *Kapitola 396 – Státní dluh*. [online]. [cit. 06.12.2023]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/rizeni-statniho-dluhu/sprava-kapitol-statni-dluh-a-osfa/kapitola-396--statni-dluh>

⁶¹ MFČR.CZ – *DEFINICE A MĚŘENÍ STÁTNÍHO DLUHU*. [online]. [cit. 06.12.2023]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace/definice-a-mereni>

Dělení státního dluhu dle ručení

Oficiální dluh, tzv. vykazovaný dluh je dluhem o kterém se běžně informuje veřejnost. *Skrytý dluh*, tzv. potenciální představuje záruky státu za dluhy jiných subjektů. Tento dluh je nebezpečný, neboť v případě, že dlužníci, za které stát ručí nesplatí své závazky, přechází dluh na Českou republiku.⁶²

Dělení státního dluhu na hrubý a čistý

Hrubý dluh představuje celkový objem závazků, bez ohledu na výši pohledávek, kdežto tzv. *čistý dluh* = hrubý dluh – pohledávky.

U státního dluhu se standartně vyazuje hrubý dluh, neboť ukazatel hrubého dluhu je využíván i pro mezinárodní srovnání, případně pro stanovení a hodnocení kritéria podílu dluhu na HDP.⁶³ Pro výpočet HDP se v současnosti používá tzv. metodika ESA 2010 (European systém of accounts), jejíž povinné sestavování vyplývá z transmisního programu Eurostatu.

Formy státního dluhu

Státní dluh má několik možností splácení. Vláda si většinou půjčuje od tuzemských bank (cca 70 %), zbytek mají zahraniční investoři (cca 30 %). Úroková sazba se stanovuje s ohledem na možnost prodeje.

Státní dluh je kryt **emisí státních dluhopisů** (obligací), které nakupují různé subjekty doma i v zahraničí. Dluhopisy mají buď *zaknihovanou formu* (tzn. státní dluh je zapsán do knih státního dluhu), nebo to jsou tzv. *materializované cenné papíry* (listinné – ve formě státních dluhopisů)

Cenné papíry se dělí na dva druhy. Zaprvé se jedná o veřejně *obchodovatelné* cenné papíry, které se dělí dle doby splatnosti.

Jsou to státní pokladniční poukázky, střednědobé státní cenné papíry a dlouhodobé cenné papíry. Dále to jsou *neobchodovatelné*, které mají charakter úsporných aktiv a prodávají se občanům, nadacím, právnickým osobám aj.⁶⁴

⁶² PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 447. ISBN 80-7357-049-1.

⁶³ PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 445–446. ISBN 80-7357-049-1.

⁶⁴ BUCHTA, Petr. *Veřejné finance*. Praha: UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENTSKÉHO PRAHA, 2016. s. 103. ISBN 978-80-7452-116-4.

Rating v kontextu se státním dluhem znamená srovnání států nebo obchodních společností vzhledem k jejím závazkům – schopnosti splácet úvěry a vyjadřuje tak důvěryhodnost dlužníka. Rating udělují ratingové agentury. Rating usnadňuje věřitelům rozhodnutí o přidělení úvěrů a usnadňuje rozhodování o spolupráci s daným subjektem, popř. míru rizika při investici.⁶⁵

Důsledky státního dluhu

Rozpočtové. Platby za úroky ze státního dluhu výrazně zatěžuje veřejné finance.

Redistribuční, což znamená, že většina občanů na nákupy cenných papírů ke krytí dluhu nedosáhne a výdělek tedy připadne jen některým, což vede k nebezpečí poklesu bohatství země.

Fiskální. Dlouhodobě dochází k fiskální nerovnováze a zvyšování podílu dluhu na HDP a roste úroková míra.

Inflace naopak státní dluh snižuje na úkor občanů.⁶⁶

Česká republika je stejně jako ostatní postkomunistické státy poměrně kvalitním ukazatelem pro vznik a růst státního dluhu, neboť o zadlužování České republiky se dá hovořit teprve od roku 1993. Ostatní tzv. „vyspělé evropské státy západního směřování“ se s tímto problémem potýkají již mnohá desetiletí, a proto je u nich analýza tohoto jevu mnohem složitější. Česká republika se, dle zprávy o řízení státního dluhu z návrhu státního závěrečného účtu České republiky za rok 2022, bohužel dostala na přední příčky v rychlosti zadlužování státu v evropském srovnání. 635,6 mld. Kč, respektive 9,4 % HDP. V relativním vyjádření vůči HDP došlo v roce 2022 k nárůstu státního dluhu ze 40,4 % na 42,7 %, tj. o 2,3 %.⁶⁷

⁶⁵ Kurzy.cz. *Rating – hodnocení zemí a společností podle spolehlivosti jejich závazků* [online]. [cit. 08.02.2024]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/ekonomika/rating/>

⁶⁶ PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 452. ISBN 80-7357-049-1.

⁶⁷ MFČR.CZ – *Vládní návrh Státního závěrečného účtu České republiky za rok 2022*. [online]. [cit. 12.02.2024]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2022/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2022-51132>

4 Definice výdajů státního rozpočtu jako součást veřejných výdajů

Tato kapitola se věnuje třetímu z dílčích cílů teoretické části, zaměřenému na popis výdajů státního rozpočtu, jako součásti veřejných výdajů se zvláštním zřetelem na státní výdaje na obsluhu státního dluhu.

Navazuje na předchozí kapitolu o veřejných výdajích, kde bylo vysvětleno, jak se veřejné výdaje dělí a na následující kapitoly kde bylo vysvětleno k čemu slouží státní rozpočet.

Státní rozpočet tedy jako největší veřejný rozpočet má stranu příjmovou (sestavající převážně z výnosů z daní) a výdajovou. Výdajová strana státního rozpočtu rozděluje výdaje do různých aktivit státu.

Výdaje státního rozpočtu jsou pevně stanoveny v zákoně č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla). Státní rozpočet vychází ze střednědobého výhledu a střednědobého výdajového rámce. Ukazatele výdajů na veřejné výdajové programy, nebo veřejné výdajové projekty, které jsou spolufinancované z rozpočtu Evropské unie jsou vždy pro vypracování návrhu zákona o státním rozpočtu povinné.⁶⁸

Na základě předchozího vysvětlení patří výdaje státního rozpočtu dle základního vymezení do kategorie vládních výdajů, které se dělí dále dle různých kritérií.

Dělení výdajů státního rozpočtu dle zákonnosti bývá zpravidla na *mandatorní*, *quasi-mandatorní* a *nemandatorní*.

Výdaje státního rozpočtu se také v čase mění, zejména co se týče quasi-mandatorních a nemandatorních výdajů. Co se týče mandatorních výdajů, je obtížné do nich zasahovat, vzhledem k jejich povaze zákonnosti.

Nicméně k tomu v historii samostatné České republiky již došlo.

⁶⁸ LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice – teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM®, s.r.o. 2013. s. 77. ISBN 978-80-7204-861-8

Posledním příkladem byl rok 2023, kdy se změnila zákonná valorizace starobních důchodů zákonem č. 71/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Dělení výdajů státního rozpočtu dle skupin

- Transferové platby občanům (podpora v nezaměstnanosti, důchody, sociální dávky apod.
- Vládní nákupy pro provozní výdaje (školství, obrana státu, kultura, státní správa, školství aj.).
- transferové platby sloužící jako dotace pro podniky (například finanční pomoc zemědělcům).
- Platby na vyplácení úroků z veřejného dluhu.⁶⁹

Výdaje státního rozpočtu dle zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech

- výdaje na činnost organizačních složek státu a výdaje na činnost příspěvkových organizací v jejich působnosti, kterými jsou příspěvky na provoz, dotace na financování programů a akcí (§ 12 a 13), dotace na úhradu provozních výdajů, které jsou nebo mají být kryty z rozpočtu Evropské unie včetně stanoveného podílu státního rozpočtu na financování těchto výdajů, a dotace na úhradu provozních výdajů podle mezinárodních smluv, na základě kterých jsou České republice svěřeny peněžní prostředky z finančního mechanismu Evropského hospodářského prostoru, z programu švýcarsko-české spolupráce a finančního mechanismu Norska.
- výdaje na dávky důchodového pojištění, dávky státní sociální podpory, dávky nemocenského pojištění, ostatní sociální dávky, výdaje na podporu v nezaměstnanosti, podporu při rekvalifikaci a na aktivní politiku zaměstnanosti, peněžité vklady státu do akciových společností a peněžní dary poskytnuté do zahraničí, vklady, příspěvky a dotace mezinárodním organizacím, výdaje na realizaci státních záruk, příspěvky fyzickým osobám podle zvláštního zákona.

⁶⁹ Finance.cz. Veřejné finance – rozpočet, dluh, saldo, deficit. [online]. [cit. 13.02.2024]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/makrodata-eu/statni-rozpocet/verejne-finance/>

Výdaje související s plněním závazků k Evropským společenstvím, nákup cenných papírů, výdaje na vládní úvěry,

- dotace fyzickým a právnickým osobám, které nevyvíjejí podnikatelskou činnost, na výstavbu, opravy, modernizace a rekonstrukce bytového fondu a na výstavbu technické infrastruktury,
- dotace a návratné finanční výpomoci územním samosprávným celkům na jinou než podnikatelskou činnost,
- dotace spolkům a příspěvky politickým stranám,
- dotace a návratné finanční výpomoci právnickým a fyzickým osobám na podnikatelskou činnost,
- dotace právnickým osobám, které jsou založeny nebo zřízeny k poskytování zdravotních, kulturních, vzdělávacích a sociálních služeb a k poskytování sociálně-právní ochrany dětí, a fyzickým osobám, které takové služby nebo sociálně-právní ochranu dětí poskytují, a to výhradně na tyto účely,
- dotace státním fondům a návratné finanční výpomoci,
- dotace nadacím, nadačním fondům, ústavům a obecně prospěšným společnostem,
- dotace fyzickým osobám, které nevyvíjejí podnikatelskou činnost (držení plemeníků, chov včel, nebo jsou vlastníky nebo nájemci lesa),
- dotace dobrovolným svazkům obcí,
- dotace podpůrnému a garančnímu rolnickému a lesnickému fondu a. s.,
- výdaje související s dluhovou službou a další.⁷⁰

⁷⁰ Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla). [online]. [cit. 20.01.2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-218>

4.1 Výdaje na obsluhu státního dluhu

Na základě předchozího vysvětlení patří veřejné výdaje na obsluhu státního dluhu, jako výdaje státního rozpočtu, který je součástí veřejných výdajů, do kategorie mandatorních vládních výdajů.

Obsluha státního dluhu je souhrnný termín pro výdaje, které Česká republika musí vynaložit, aby mohla zaplatit úroky svým věřitelům. Tyto výdaje tvoří několik procent z celkového státního rozpočtu ČR.

Tato částka ještě není v České republice v porovnání s ostatními evropskými státy nijak tragické číslo, nicméně stále narůstá a časem může být velkým problémem pro tuzemskou hospodářskou ekonomiku.

Obsluha státního dluhu je ve většině zemí velice náročná, Českou republiku nevyjímaje, na vydané finanční prostředky, neboť jak již bylo zmíněno výše, jedná se o mandatorní výdaj, který je nutný dodržet. „*Vyšší vydané částky na dluhovou obsluhu znamenají, za jinak nezměněných podmínek, nižší objem prostředků na jiné podstatné výdaje, pro což se v ekonomii používá výstižný termín snowball effect (efekt sněhové koule), znamenající vliv úrokové sazby a míry růstu ekonomiky na výši dluhové obsluhy státu a následně na výši celkového dluhu*“.⁷¹

Splácení jistiny dluhu vyžaduje přebytkový státní rozpočet, což je v současné době ve většině států nereálné. Řešením situace je, že na nesplacenou část státního dluhu státy vydají nové emise státních dluhopisů a tím nastává tzv. „rolování“ dluhu, což je poměrně běžná situace.⁷²

Všechny státy, Českou republiku nevyjímaje se „děsí“ situace, kdy úroky ze splácení státního dluhu přesáhnou růst HDP. Poté hrozí změna v hodnocení od mezinárodních ratingových agentur směrem k horšímu výsledku, což zvýší úrokové sazby požadované za vydání nového dluhu a stát se dostává do dluhové spirály.⁷³ Většina států v současné době své dluhy vůbec nesplácí a jednoduše v době splatnosti dluhopisů vydá dluhopisy nové a splácí pouze úroky.

⁷¹ OCHRANA, František, PAVEL, Jan a kol. *Veřejný sektor a veřejné finance, financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. s. 145. ISBN 978-80-247-3228-2

⁷² PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 454. ISBN 80-7357-049-1.

⁷³ Moneta.cz. *Co je státní dluh*. [online]. [cit. 22.01.2024] Dostupné z: <https://www.moneta.cz/slovník-pojmu/detail/statni-dluh>

Nicméně toto řešení je možné pouze u států, které mají vysoký vysoké hodnocení od ratingových agentur a jsou ekonomicky prosperující. Evropské státy se snaží řešit dluhový problém, a proto země EU v rámci Maastrichtské smlouvy o měnové unii stanovily konvergenční kritérium fiskální nerovnováhy.

Což znamená, že podíl veřejného dluhu na HPD je nižší, než 60 % k čemuž Česká republika přistoupila zavedením tzv. dluhové brzdy.⁷⁴

Dluhová brzda neboli dluhová past je poměrně nový termín, který je ukotven v zákoně č. 23/2017 Sb., o pravidlech rozpočtové odpovědnosti, kde je uvedeno pravidlo, že v případě, kdy vzroste státní dluh nad úroveň 55 % HDP se zohledněním rezervy z financování státního dluhu. Dle zákona bude nutno schválení vyrovnaných, dlouhodobě udržitelných rozpočtů všech institucí v sektoru vládních institucí.

Fiskální agent je v České republice z pověření ministerstva financí na základě zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, Česká národní banka, která má na starosti splácení státního dluhu, správu dluhu aj.⁷⁵

Česká republika, dle zprávy o řízení státního dluhu z návrhu státního závěrečného účtu České republiky za rok 2022, dosáhla v roce 2022 čistých výdajů na obsluhu státního dluhu částky 49,7 mld. Kč (což odpovídá meziročnímu nárůstu oproti skutečnosti roku 2021 o 17,7 %, resp. 7,5 mld. Kč).⁷⁶

Dle slov ministerstva financí se do vyšších výdajů se promítla hodnota státního dluhu, která v posledních letech významně vzrostla kvůli pandemii koronaviru SARS-CoV-2, energetické krizi, konfliktu na Ukrajině, a dále kvůli růstu úrokových sazeb ČNB ovlivňující výši výnosů státních dluhopisů, kdy je základní dvoutýdenní repo sazba na úrovni 7 %.⁷⁷

⁷⁴ PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 453. ISBN 80-7357-049-1.

⁷⁵ PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 455. ISBN 80-7357-049-1.

⁷⁶ MFČR.CZ – *Vládní návrh Státního závěrečného účtu České republiky za rok 2022*. [online]. [cit. 23.01.2024]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2022/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2022-51132>

⁷⁷ MFČR.CZ – *Státní rozpočet v kostce – 2023*. [online]. [cit. 24. 01. 2024]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/statni-rozpocet/rozpocet-v-kostce/statni-rozpocet-v-kostce-2023-50699>

5 Elementární vlivy na vývoj veřejných výdajů

Tato kapitola uzavírá teoretickou část a má za úkol představit a vysvětlit elementární vlivy na vývoj veřejných výdajů.

Na veřejné výdaje je totiž třeba nahlížet nejen z hlediska rozdělení, ale je třeba je dávat do kontextu i s ostatními údaji a faktory, čemuž se budou věnovat níže představené subkapitoly.

5.1 Funkce veřejných výdajů

Alokační funkce veřejných výdajů slouží pro financování alokační netržní činnosti státu, což znamená zajišťování nákupy zboží a služeb pro obyvatelstvo. Tato oblast výdajů byla v posledních desetiletích decentralizována na územní samosprávu, tudíž, přestože alokační výdaje rostou, jejich podíl na celkových veřejných výdajích spíše klesá, nebo stagnuje.

Redistribuční (přerozdělovací) funkce má za úkol financovat rozdíly v nerovných důchodových dávkách a majetku a zmírnit jejich nevyváženost. Má podobu účelových a neúčelových peněžních transferů směrem k obyvatelstvu. Ty jsou v podobě adresných, či plošných dávek. Pro peněžní transfery je využíván hlavně státní rozpočet.

Mezi redistribuční výdaje patří i dotace do rozpočtů jednotlivých územních samospráv plynoucí ze státního rozpočtu v rámci rozpočtové soustavy. Redistribuční výdaje jsou objemově nákladné a jsou někdy označovány jako „záporné daně“. Tyto transfery obyvatelstvu odrážejí sociální politiku státu.

Stabilizační funkce veřejných výdajů slouží k ovlivnění ekonomiky ve směru hospodářského růstu a zaměstnanosti. Mají podobu výdajů na nákup zboží a služeb pro veřejný sektor. Jsou prostředkem k financování cílů fiskální politiky státu.⁷⁸

⁷⁸ PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 194-197. ISBN 80-7357-049-1.

5.2 Faktory růstu veřejných výdajů

Faktory růstu veřejných výdajů:

*„Na růst výdajů má vliv situace na trhu práce, inflace a s tím spojená valorizace, daňové výnosy a výběr daní, vládní populismus a výdajové šoky, které mají vliv na agregátní nabídku“.*⁷⁹

Faktorů, majících vliv na růst veřejných výdajů je nepočítaně. Pro účely této práce jsou zde uvedeny pouze základní:

Demografické faktory jsou spojeny zejména se stárnutím populace, snížením porodnosti a růstem obyvatel v poproduktivním věku, což je obecný jev ve vyspělých zemích, nicméně má výrazný vliv na zvyšování veřejných výdajů.

Geografické faktory jsou spojeny s nepříznivými přírodními vlivy (např. tornádo) a vyžadují použití veřejných výdajů na řešení naléhavých potřeb občanů.

Urbanistické faktory vedou ke zvyšování výdajů na infrastruktury v důsledku velkých migračních vln do měst.

Faktory technické a technologický pokrok vyžadují rostoucí výdaje při zavádění významných inovací, např. v oblasti dopravy.

Faktory související s trhem práce mají výrazný vliv na výdajovou stránku rozpočtů, zejména míra nezaměstnanosti a následné vyplácení dávek pro podporu v nezaměstnanosti obyvatelstvu.

Faktory politické a sociální jsou spojeny přímo s aktuální vládou. Za každé vlády se mění výdajová strategie. Na tyto faktory má vliv vládní populismus, vliv voliče mediána aj.

Inflace způsobuje, mimo jiné, nárůst výdajů na peněžní transfery obyvatelstvu, např. valorizace sociálních dávek, důchodů aj.⁸⁰

⁷⁹ BUCHTA, Petr. *Veřejné finance*. Praha: UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENTSKÉHO PRAHA, 2016. s. 83. ISBN 978-80-7452-116-4.

⁸⁰ PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 212. ISBN 80-7357-049-1.

5.3 Vývoj veřejných výdajů versus ekonomika

Tato subkapitola slouží k vysvětlení propojení již dříve vysvětlených makroekonomických pojmů s teorií veřejných výdajů.

Velikost veřejných výdajů je nutno chápat nejen z pohledu, že výdaje neustále rostou, ale na velikost veřejných výdajů a jejich vzestup je nutno nahlížet i jako na nárůst ve vztahu k nárůstu ostatních ekonomických veličin, jako jsou vzestup celkové cenové úrovně, růst HDP a přírůstu populace. Proto bývá nejčastěji používaným ukazatelem **podíl celkových veřejných výdajů na hrubém domácím (resp. národním) produktu**. Dlouhodobé analýzy veřejných výdajů ve většině vyspělých zemí ukazují na neustálý růst veřejných výdajů.⁸¹

Efektivnost vynakládání veřejných výdajů znamená, že veřejné výdaje by měly být vynakládány efektivně, dle zásad hospodárnosti, účelnosti a efektivnosti, což bývá často ve vzájemném střetu a vlády jsou pod trvalou kritikou ohledně neefektivnosti veřejných výdajů. Neefektivní vynakládání veřejných výdajů je způsobeno zejména z důvodů neznalosti preferencí občanů, neoprávněného zařazení určitého projektu k realizaci v rámci veřejného sektoru, alokační neefektivnosti, produkční neefektivnosti, nebo vlivem politického populismu.⁸²

Elasticita veřejných výdajů je podstatným ukazatelem vypovídajícím o dynamice vývoje veřejných výdajů. Elasticita neboli pružnost veřejných výdajů se měří v poměru HDP. Jedná se o vztah mezi procentuální změnou veřejných výdajů a procentuální změnou HDP.⁸³

⁸¹ IS muni.cz. *Veřejné výdaje*. [online]. [cit. 06.01.2024] Dostupné z: https://is.muni.cz/el/sci/jaro2005/E4320/um/verejne_vydaje_-_8.htm?lang=cs

⁸² PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. Praha: ASPI, a. s., 2005. s. 223. ISBN 80-7357-049-1

⁸³ IS muni.cz. *Veřejné výdaje*. [online]. [cit. 07.01.2024] Dostupné z: https://is.muni.cz/el/sci/jaro2005/E4320/um/verejne_vydaje_-_8.htm?lang=cs

5.4 Základní teorie růstu veřejných výdajů

Růst veřejných výdajů řeší mnohé teorie, které jsou prakticky aplikovatelné a potvrzené. Teorií růstu veřejných výdajů je velké množství, ale mezi nejznámější se řadí níže stručně popsané.⁸⁴

Teorie prahových efektů praví, že v nepříznivém období (krize, nebo mimořádná okolnost) se veřejné výdaje výrazně zvýší, avšak po uklidnění situace se na svou původní výši nevrátí a zůstanou vždy vyšší než před nepříznivou situací. Jinak podáno – občané jsou ochotni respektovat sníženou životní úroveň, která byla v dřívějším období pro ně nepřijatelná, ale respektují ji i po odezdění nepříznivé situace.

Wagnerův zákon je založen na tom, s růstem důchodu na hlavu roste ekonomická úroveň dané země neboli, že podíl veřejných výdajů na HDP roste s růstem ekonomické, úrovně, s růstem důchodu na hlavu roste ekonomická úroveň.

Teorie státu všeobecného blahobytu (společnost hojnosti) znamená, že v rámci rovnosti stát zajišťuje určitou životní úroveň pro všechny, i pro sociálně slabé, což zvyšuje výdaje na sociální zabezpečení.

Demonstrační efekt znamená, že obyvatelé srovnávají svoji životní úroveň se zahraničím a poté dochází k tlaku na vládu, aby poskytovala veřejné statky ve větším množství a vyšší kvalitě.

Fiskální iluze obyvatelstva je podceňování daňového zatížení a užitků z veřejných statků z důvodů neznalosti základních ekonomických souvislostí – například podporovatelé štědrých sociálních programů si neuvědomují, že jde o odčerpávání prostředků ze soukromého sektoru na jejich financování a o ušlou příležitost jejich alternativního využití.⁸⁵

⁸⁴ Západočeská univerzita v Plzni. *VEŘEJNÁ EKONOMIKA Z POHLEDU TEORIE A PRAXE – studijní opora*. [online]. [cit. 18.02.2024] Dostupné z: https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/50703/1/VEK_skripta_Hejduk%C3%A1%2C%20Pokorn%C3%BD_final.pdf

⁸⁵ Západočeská univerzita v Plzni. *VEŘEJNÁ EKONOMIKA Z POHLEDU TEORIE A PRAXE – studijní opora*. [online]. [cit. 18.02.2024] Dostupné z: https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/50703/1/VEK_skripta_Hejduk%C3%A1%2C%20Pokorn%C3%BD_final.pdf

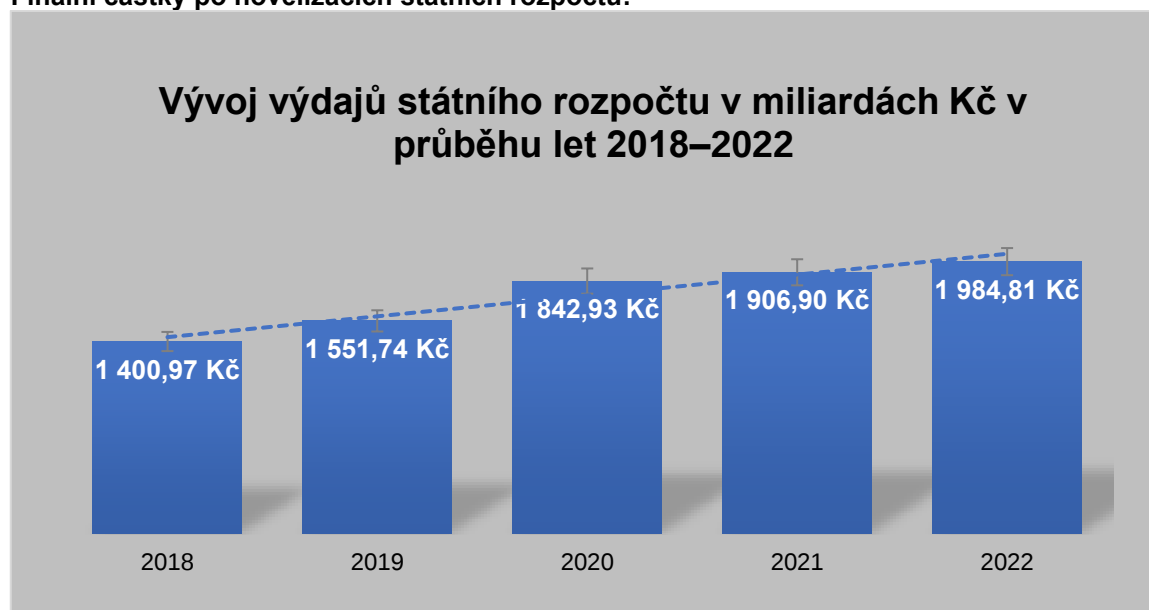
6 Vývoj výdajů státního rozpočtu v letech 2018–2022 v datech

Kapitola je praktickou částí a má za úkol ukázat, jak se vyvíjely výdaje státního rozpočtu v posledním pětiletí. Její subkapitoly naplňují dílčí cíle praktické části.

Tato část je uvedena jednoduchým grafem, který ukáže, jak rostly výdaje státního rozpočtu v posledním pětiletí, následně bude představen celkový vývoj financí státního rozpočtu v letech 2018–2022, na kterou naváže druhá subkapitola, ve které budou uvedeny největší výdaje státního rozpočtu rozdělené dle kapitol státního rozpočtu s největšími státními výdaji a procentuálním vyjádřením a důrazem na kapitolu státní dluh a komentáři. Další části budou věnované vývoji státního dluhu a výdajům na obsluhu státního dluhu.

Graf č. 1: Vývoj výdajů státního rozpočtu v miliardách Kč v průběhu let 2018–2022

Finální částky po novelizacích státních rozpočtů:

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 06.02.2024]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

6.1 Celkový vývoj financí státního rozpočtu v letech 2018–2022

Tato úvodní praktická podkapitola se věnuje naplnění prvnímu z dílčích cílů, a to porovnání schválených a reálných státních rozpočtů České republiky s důrazem na deficit státního rozpočtu v období od roku 2018 do roku 2022.

Tabulka č. 1: Vývoj financí SR v letech 2018–2022 (v miliardách Kč)

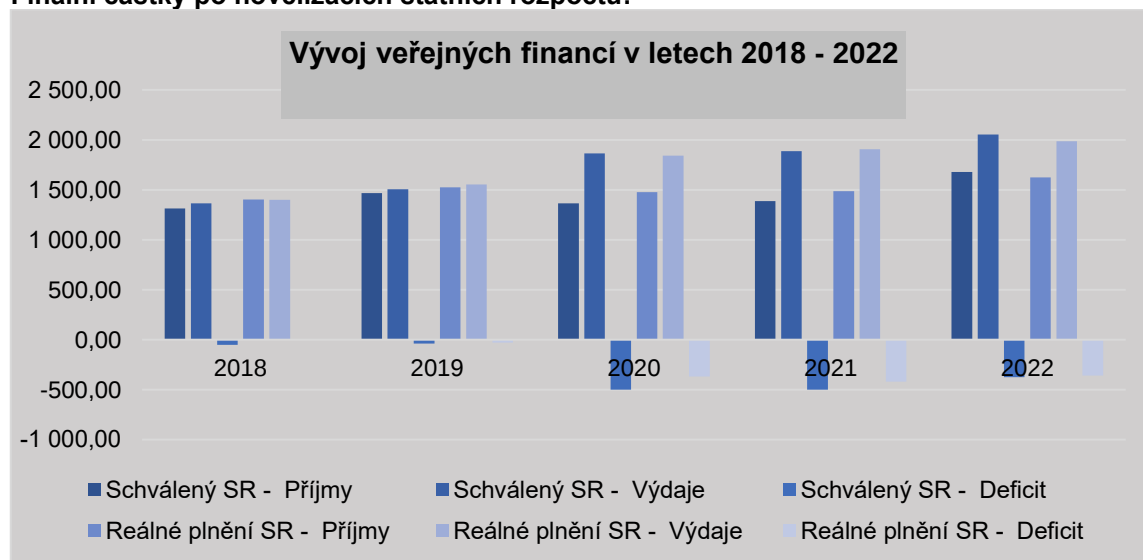
Finální částky po novelizacích státních rozpočtů:

Sledované období	Schválený SR (k 01.01.)			Reálné plnění SR (k 31.12.)		
Rok	Příjmy	Výdaje	Deficit	Příjmy	Výdaje	Deficit
2018	1 314,50	1 364,50	-50	1 403,92	1 400,97	2,94
2019	1 465,36	1 505,36	-40	1 523,23	1 551,74	-28,52
2020	1 364,80	1 864,80	-500	1 475,48	1 842,93	-367,45
2021	1 386,00	1 886,00	-500	1 487,20	1 906,90	-419,7
2022	1 678,30	2 053,30	-375	1 624,40	1 984,81	-360,41

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

Graf č. 2: Vývoj financí SR v letech 2018–2022 (v miliardách Kč)

Finální částky po novelizacích státních rozpočtů:

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

Tyto údaje (tabulka a graf ukazují), jak se vládám dařilo dodržovat schválený státní rozpočet se srovnáním s reálnými výsledky státních rozpočtů ve sledovaných letech 2018 až 2022. Veřejné výdaje státu se celkově stále zvyšují, což je vidět na zvyšujícím se deficitu státního rozpočtu, znázorněno na grafech číslo 1 a 2.

Výdaje státního rozpočtu se tedy od roku 2018 do roku 2022 zvýšily o 42 %. Růst výdajů státního rozpočtu převyšuje růst příjmů o 26 %, čímž se zvyšují deficity státního rozpočtu a nastává dluhové hospodaření.

Z uvedených údajů je zřejmé, že státní rozpočet však nebyl po celé srovnávané období deficitní, přestože se s tím ve schváleném rozpočtu počítalo. V roce 2018 byl dokonce státní rozpočet v plusových hodnotách, tj. 2,94 miliard Kč. Výrazný rozdíl mezi příjmy a výdaji nastal v roce 2020 s konečnou částkou deficitu -367,45 miliard Kč (plánovaný schodek státního rozpočtu byl původně 40 miliard a po dvou novelizacích dosáhl hodnoty 500 miliard) a od té doby jsou deficity státního rozpočtu stále v propadu. V roce 2022 skončilo hospodaření státu s deficitem -360,41 miliard Kč.

6.2 Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2018–2022

Tato praktická podkapitola se věnuje naplnění druhému z dílčích cílů, a to popisu vývoje veřejných výdajů vybraných kapitol státního rozpočtu České republiky s největšími výdaji se zvláštním zřetelem na rozpočtovou kapitolu Státní dluh číslo 396 a zjištění rozdílu mezi schválenými výdaji a reálnými výdaji těchto kapitol.

Pro každý rok ze sledovaného období zde bude představena tabulka s deseti kapitolami státního rozpočtu s největšími výdaji, kde bude pro každou kapitolu uvedena výše schválených výdajů státního rozpočtu versus výše reálných výdajů. Následovat bude graf porovnávající pomocí procentuálního vyjádření reálné částky výdajů těchto kapitol s výdaji kapitoly státní dluh.

6.2.1 Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2018

*Tabulka č. 2: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2018
(v miliardách Kč)*

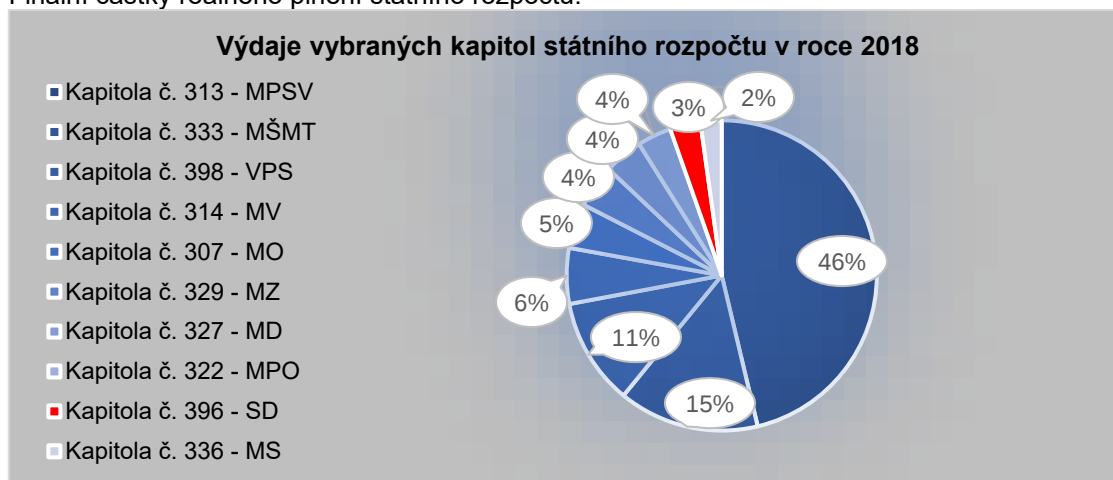
Kapitola SR	Schválený SR	Reálné plnění SR
Kapitola č. 313 – MPSV	637,19	638,5
Kapitola č. 313 – MPSV	591,61	592,4
Kapitola č. 333 – MŠMT	176,11	187,41
Kapitola č. 398 – VPS	149,46	142,54
Kapitola č. 314 – MV	71,88	74,34
Kapitola č. 307 – MO	59,89	59,79
Kapitola č. 329 – MZ	50,23	57,4
Kapitola č. 327 – MD	53,98	51,93
Kapitola č. 322 – MPO	37,58	45,38
Kapitola č. 396 – SD	45,24	40,72
Kapitola č. 336 – MS	28,06	28,26
Celkem	1901,23	1918,67

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

Reálné výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu se zvýšily oproti výdajům vybraných kapitol schváleného rozpočtu v roce 2018 o 0,9 %.

*Graf č. 3: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2018
(v procentuálním vyjádření)*

Finální částky reálného plnění státního rozpočtu:

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

6.2.2 Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2019

*Tabulka č. 3: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2019
(v miliardách Kč)*

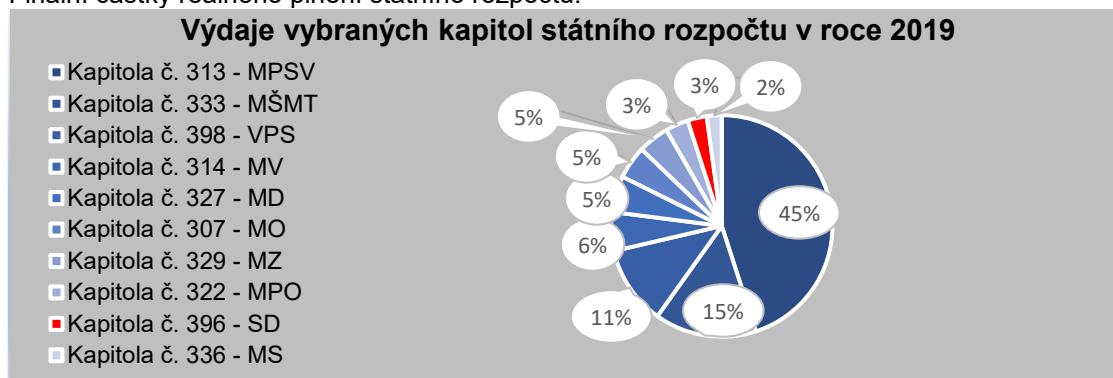
Kapitola SR	Schválený SR	Reálné plnění SR
Kapitola č. 313 – MPSV	637,19	638,5
Kapitola č. 333 – MŠMT	205,75	210,53
Kapitola č. 398 – VPS	157,44	163,04
Kapitola č. 314 – MV	77,6	80,47
Kapitola č. 327 – MD	72,55	75,22
Kapitola č. 307 – MO	66,73	68,32
Kapitola č. 329 – MZ	57,41	64,21
Kapitola č. 322 – MPO	39,59	47,64
Kapitola č. 396 – SD	46,49	39,55
Kapitola č. 336 – MS	30,48	30,75
Celkem	1391,23	1418,23

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

Reálné výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu se zvýšily oproti výdajům vybraných kapitol schváleného rozpočtu v roce 2019 o 1,9 %. V meziročním srovnání reálné výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2019 poklesly oproti roku 2018 o 26,1 %.

*Graf č. 4: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2019
(v procentuálním vyjádření)*

Finální částky reálného plnění státního rozpočtu:

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

6.2.3 Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2020

Tabulka č. 4: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2020
(v miliardách Kč)

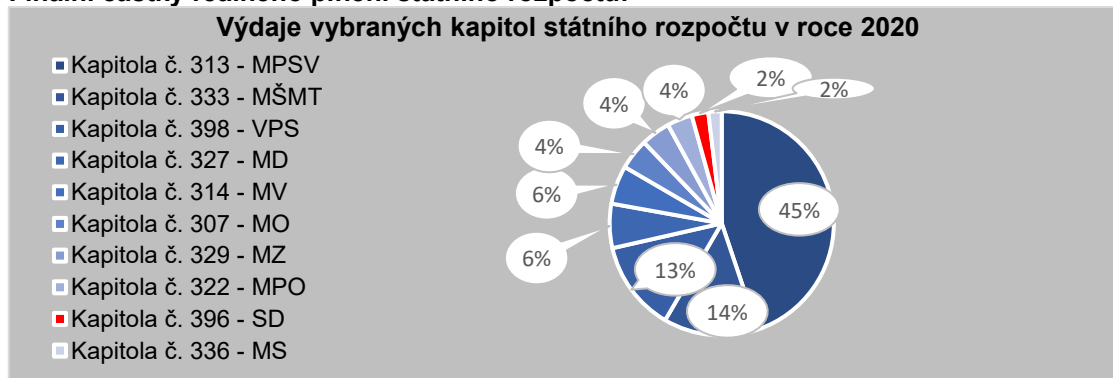
Kapitola SR	Schválený SR	Reálné plnění SR
Kapitola č. 313 – MPSV	676,8	751,04
Kapitola č. 333 – MŠMT	226,46	227,42
Kapitola č. 398 – VPS	223,01	218,13
Kapitola č. 327 – MD	66,47	106,93
Kapitola č. 314 – MV	81,51	93
Kapitola č. 307 – MO	72,6	74,31
Kapitola č. 329 – MZ	56,54	70,82
Kapitola č. 322 – MPO	49,1	60,9
Kapitola č. 396 – SD	48,81	40,14
Kapitola č. 336 – MS	31,89	32,11
Celkem	1533,19	1674,8

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

Reálné výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu se zvýšily oproti výdajům vybraných kapitol schváleného rozpočtu v roce 2020 o 9,2 %. V meziročním srovnání reálné výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2020 vzrostly oproti roku 2019 o 18,1 %.

Graf č. 5: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2020
(v procentuálním vyjádření)

Finální částky reálného plnění státního rozpočtu:

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

6.2.4 Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2021

Tabulka č. 5: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2021
(v miliardách Kč)

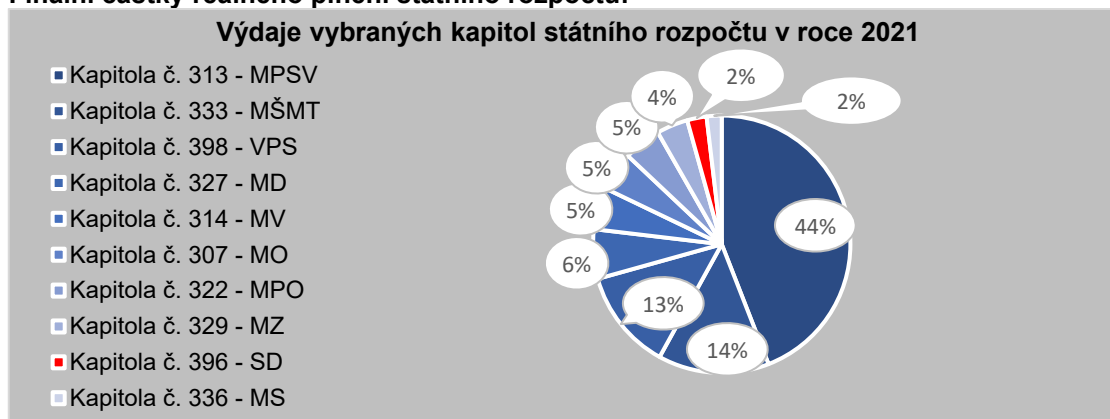
Kapitola SR	Schválený SR	Reálné plnění SR
Kapitola č. 313 – MPSV	714,46	763,75
Kapitola č. 333 – MŠMT	239,65	241,65
Kapitola č. 398 – VPS	291,00	219,17
Kapitola č. 327 – MD	115,99	107,53
Kapitola č. 314 – MV	85,89	90,98
Kapitola č. 307 – MO	75,39	84,94
Kapitola č. 322 – MPO	51,46	81,56
Kapitola č. 329 – MZ	55,35	68,31
Kapitola č. 396 – SD	52,85	42,23
Kapitola č. 336 – MS	31,94	32,66
Celkem	1713,98	1732,78

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

Reálné výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu se zvýšily oproti výdajům vybraných kapitol schváleného rozpočtu v roce 2021 o 1,1 %. V meziročním srovnání reálné výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2021 vzrostly oproti roku 2020 o 3,5 %.

Graf č. 6: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2021
(v procentuálním vyjádření)

Finální částky reálného plnění státního rozpočtu:

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

6.2.5 Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2022

Tabulka č. 6: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2022
(v miliardách Kč)

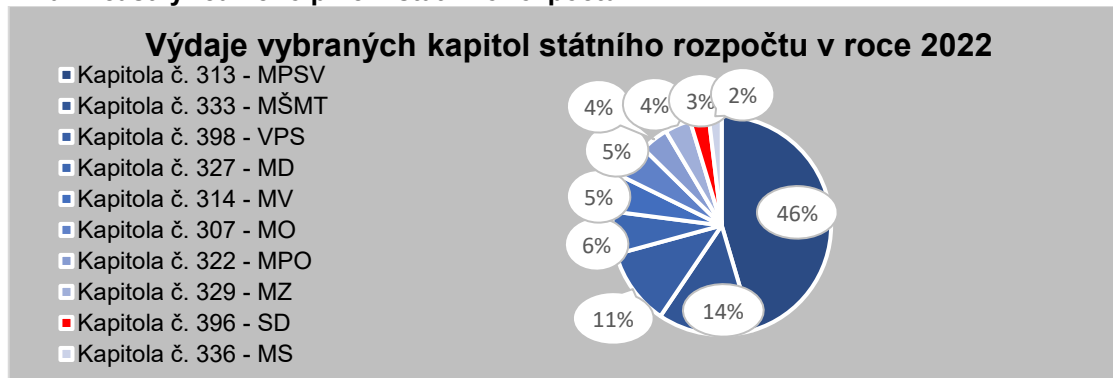
Kapitola SR	Schválený SR	Reálné plnění SR
Kapitola č. 313 – MPSV	791,09	810,94
Kapitola č. 333 – MŠMT	251,93	250,48
Kapitola č. 398 – VPS	268,67	209,9
Kapitola č. 327 – MD	114,76	111,94
Kapitola č. 314 – MV	95,65	93,41
Kapitola č. 307 – MO	89,14	90,08
Kapitola č. 322 – MPO	93,33	73,5
Kapitola č. 329 – MZ	59,68	68,59
Kapitola č. 396 – SD	53,96	49,7
Kapitola č. 336 – MS	31,98	33,93
Celkem	1792,47	1850,19

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

Reálné výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu se zvýšily oproti výdajům vybraných kapitol schváleného rozpočtu v roce 2022 o 3,2 %. V meziročním srovnání reálné výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2022 vzrostly oproti roku 2021 o 6,8 %.

Graf č. 7: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2022
(v procentuálním vyjádření)

Finální částky reálného plnění státního rozpočtu:

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

Důsledkem celkového zvýšení výdajů státního rozpočtu je i konkrétní zvýšení výdajů jednotlivých kapitol státního rozpočtu, viz údaje v tabulkách č. 2 až 6 a v grafech 3 až 7.

Stabilně na první příčce se drží rozpočtová kapitola ministerstva práce a sociálních věcí, která po celé sledované období dosáhla vždy vyšších reálných výdajů oproti plánovanému návrhu státního rozpočtu.

Zdůrazňovaná kapitola státní dluh je za celé sledované období na devátém místě. V procentuálním vyjádření, až na drobné odchylky, jsou vydávané výdaje víceméně podobné po celé sledované období. Výdaje na obsluhu státního dluhu byly v roce 2018 3 %, v roce 2019 taktéž 3 %, v roce 2020 a 2021 byl pokles na 2 % a v roce 2022 se hodnota vrátila zpět na 3%. Navzdory plánovaným návrhům rozpočtu kapitoly státní dluh, dosáhla vždy tato kapitola nižších reálných výdajů.

V meziročním srovnání reálné výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2019 poklesly oproti roku 2018 o 26,1 %. Poté však již začaly stoupat. V roce 2020 oproti roku 2019 narostly o 18,1 %. V roce 2021 se zvýšily o dalších 3,5 % a největší nárůst nastal v roce 2022, kdy se reálné výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu zvýšily o 6,8 %.

Celkový nárůst reálných výdajů vybraných kapitol státního rozpočtu je poté 30,5 % po celé sledované období. Problémem tedy pravděpodobně není nárůst výdajů konkrétní kapitoly státního rozpočtu, ale celkový nárůst výdajů.

6.3 Vývoj výdajů na obsluhu státního dluhu v letech 2018–2022 v datech

Tato subkapitola je další částí bakalářské práce, která naplňuje třetí a poslední cíl praktické části – předložit vývoj mandatorních výdajů na obsluhu státního dluhu v kontextu (růstu zadlužení) jeho výše a vývoje ve sledovaném období.

Bude zde ukázáno, jak se vyvíjela výše hrubého státního dluhu v důsledku deficitního hospodaření státního rozpočtu České republiky a jaký vliv měl tento vývoj na vývoj výdajů na obsluhu státního dluhu ve sledovaném období.

Tabulka č. 7: Výše hrubého státního dluhu a výdajů na obsluhu státního dluhu
(v miliardách Kč)

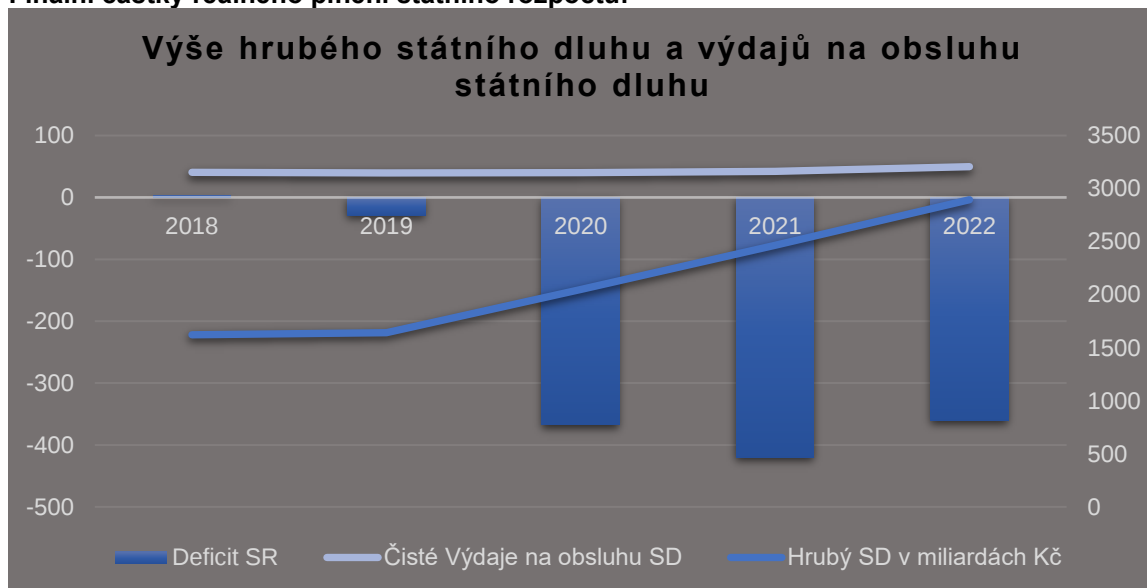
Finální částky reálného plnění státního rozpočtu:

Sledované období	Deficit SR	Reálné plnění SR	
		Hrubý SD	Čisté Výdaje na obsluhu SD
2018	2,94	1622	40,72
2019	-28,52	1640,2	39,55
2020	-367,45	2049,7	40,14
2021	-419,7	2465,7	42,23
2022	-360,41	2894,8	49,71

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

Graf č. 8: Výše hrubého státního dluhu a výdajů na obsluhu státního dluhu
(v miliardách Kč)

Finální částky reálného plnění státního rozpočtu:

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

Graf č. 9: Porovnání výše hrubého státního dluhu a výdajů na obsluhu státního dluhu s celkovými výdaji státního rozpočtu, vč. deficitu státního rozpočtu v poměru k HDP (v miliardách Kč)

Finální částky reálného plnění státního rozpočtu:

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>

Tato část práce ukazuje zvýšení výdajů na obsluhu státního dluhu. To přiblížily grafy číslo 8 až 9, přičemž graf číslo 9 ukazuje i tempo růstu HDP vůči výdajům na obsluhu státního dluhu. Státní dluh ČR jako takový je stále v porovnání s Evropou „poměrně nízký“, ale rychlost jeho zadlužování je varující.

Výše uvedené údaje – tabulka a grafy ukazují, že ještě v roce 2018 dlužil stát věřitelům 1622 miliard Kč. O dva roky později v roce 2020 to bylo o cca 400 miliard navíc a od té doby se závazky každým rokem zvyšují v průměru o dalších 400 miliard. V tomto období vzrostl podíl veřejného dluhu ČR ve vztahu k HDP o 6,4 procentního bodu.

V meziročním srovnání čisté výdaje na obsluhu státního dluhu v roce 2019 poklesly oproti roku 2018 o 2,9 %. Poté však již začaly stoupat. V roce 2020 oproti roku 2019 narostly o 1,5 %. V roce 2021 se zvýšily o dalších 5,2 % a největší nárůst nastal v roce 2022, kdy se výdaje na obsluhu státního dluhu zvýšily o celých 17,7 %. Celkový nárůst čistých výdajů na obsluhu státního dluhu je 22,1 % po celé sledované období.

Závěr

Hlavním cílem předložené bakalářské práce je na základě rešerše odborné literatury specifikovat problematiku vývoje veřejných výdajů České republiky se zvláštním zřetelem na výdaje státního rozpočtu a výdaje na obsluhu státního dluhu a v praktické části s pomocí komparace poskytnutí uceleného pohledu na vývoj plánovaných a reálných veřejných výdajů státního rozpočtu v období od roku 2018 do roku 2022.

Teoretická část bakalářské práce vymezila na základě vědeckých metod pojmy a vazby v oblasti veřejných výdajů, včetně jejich dělení z různých hledisek. Dále jsou v teoretické části popsány důležité komponenty, které k pochopení problematiky vývoje veřejných výdajů logicky patří, jako jsou veřejné finance, ekonomické ukazatele, které mají vliv na vývoj veřejných výdajů, veřejné rozpočty, zejména státní rozpočet. Následující část byla zaměřena na přiblížení pojmu státní dluh a popis veřejných výdajů na státní dluh. Celá teorie byla uzavřena elementárními vlivy na růst veřejných výdajů.

Závěrečná praktická velká kapitola a její subkapitoly slouží k zúročení teoretické části. Jsou zde pomocí komparace uvedena konkrétní data z oblasti vývoje veřejných výdajů v letech 2018–2022, zejména data k vývoji výdajů vybraných kapitol státního rozpočtu, data k vývoji státního dluhu, a nakonec porovnání výše a vývoje státního dluhu České republiky v poměru k ekonomickým ukazatelům, jako je např. HDP v období let 2018 až 2022.

V teoretické části byly stanoveny čtyři dílčí cíle:

Charakterizovat základní pojmy a vazby v oblasti veřejných výdajů a specifikovat je z různých pohledů, včetně dělení veřejných výdajů z různých hledisek.

Veřejné výdaje jsou finanční prostředky, které v rámci rozpočtové soustavy realizují fiskální funkce státu a územní samosprávy (při decentralizaci funkcí státu na územní samosprávu) prostřednictvím organizací a institucí, které jsou zřízené státem, nebo samosprávou. Co se týče dělení veřejných výdajů, jedná se o problematiku poměrně složitou, neboť neexistuje jednotná a daná metodika.

Veřejné výdaje je obecné označení veřejných výdajů, bez ohledu na to, která z těchto veřejných institucí s nimi hospodaří, a proto je lze základně rozdělit do tří kategorií – veřejné státní (vládní) výdaje, veřejné výdaje regionů a další veřejné výdaje. S tímto základním rozdělením bylo pracováno i dále, neboť byla práce zaměřena na veřejné vládní výdaje státního rozpočtu.

Objasnit a přiblížit veřejné finance v kontextu k vývoji veřejných výdajů a charakterizovat veřejné rozpočty s důrazem na státní rozpočet a jeho chronickou deficitnost jako faktor růstu veřejných výdajů a mandatorních výdajů na obsluhu státního dluhu.

Veřejné finance jsou komplex, který je tvořen jednotlivými faktory, jako jsou veřejné výdaje a veřejné příjmy, které jsou rozdělovány pomocí tzv. veřejných rozpočtů. Státní rozpočet je nejvýznamnější veřejný rozpočet. Fiskální nerovnováha veřejných rozpočtů, vč. státního je charakterizována třemi stavy – přebytkovým, vyrovnaným, nebo nejčastěji deficitním, což je i případ České republiky, kdy chronická deficitnost jejího státního rozpočtu vede ke stále se zvyšujícím výdajům na státní dluh. Státní dluh představuje finanční závazky vlády vůči domácím i zahraničním věřitelům, které vznikají zejména deficitním hospodařením státu.

Vymezit výdaje státního rozpočtu jako součást veřejných výdajů se zvláštním zřetelem na státní výdaje na obsluhu státního dluhu.

Výdaje státního rozpočtu patří, dle základního vymezení do kategorie vládních výdajů a poté se dále dělí dle různých kritérií. Jsou pevně stanoveny v zákoně č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla).

Na základě předchozího vysvětlení patří veřejné výdaje na obsluhu státního dluhu, do kategorie mandatorních vládních výdajů. Obsluha státního dluhu je souhrnný termín pro výdaje, které Česká republika musí vynaložit, aby mohla zaplatit úroky svým věřitelům.

Představit a vysvětlit elementární vlivy na vývoj veřejných výdajů, jako jsou například teorie, nebo faktory růstu veřejných výdajů.

Na veřejné výdaje je třeba nahlížet nejen z hlediska rozdělení, ale je nutno je dávat do kontextu i s ostatními údaji a zjistit důvody jejich poklesu, či růstu. K tomu slouží určité teorie (například teorie prahových efektů, Wagnerův zákon, nebo fiskální iluze obyvatelstva) a nejvýznamnější faktory (zejména demografické faktory, geografické faktory, faktory související s trhem práce a inflace).

V praktické části byly stanoveny tři dílčí cíle:

Zjistit a porovnat rozdíl schválených a reálných státních rozpočtů ČR s důrazem na deficit státního rozpočtu v období od roku 2018 do roku 2022.

Rozdíl mezi schválenými a reálnými státními rozpočty spočívá v tom, že schválené rozpočty jsou předpokládaný stav, který nemusí odpovídat stavu reálnému, což se potvrdilo po celé srovnávané období. Výdaje státního rozpočtu se od roku 2018 do roku 2022 zvýšily o 42 %. Růst výdajů státního rozpočtu převyšuje růst příjmů o 26 %, čímž se zvyšují deficity státního rozpočtu a nastává dluhové hospodaření.

Popsat vývoj veřejných výdajů vybraných kapitol státního rozpočtu České republiky s největšími výdaji se zvláštním zřetelem na rozpočtovou kapitolu Státní dluh číslo 396 a zjistit rozdíl mezi schválenými výdaji a reálnými výdaji těchto kapitol.

Důsledkem celkového zvýšení výdajů státního rozpočtu je i konkrétní zvýšení výdajů jednotlivých kapitol státního rozpočtu. Stabilně na první příčce se drží rozpočtová kapitola ministerstva práce a sociálních věcí, která po celé sledované období dosáhla vždy vyšších reálných výdajů oproti plánovanému návrhu státního rozpočtu. Zdůrazňovaná kapitola státní navzdory plánovaným návrhům rozpočtu kapitoly státní dluh, dosáhla vždy nižších reálných výdajů.

V meziročním srovnání reálné výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2019 poklesly oproti roku 2018 o 26,1 %. Pak však již začaly stoupat. V roce 2020 oproti roku 2019 narostly o 18,1 %.

V roce 2021 se zvýšily o dalších 3,5 % a největší nárůst nastal v roce 2022, kdy se reálné výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu zvýšily o 6,8 %. Celkový nárůst reálných výdajů vybraných kapitol státního rozpočtu je 30,5 % po celé sledované období. Problémem tedy pravděpodobně není nárůst výdajů konkrétní kapitoly státního rozpočtu, ale celkový nárůst výdajů.

Předložit vývoj mandatorních výdajů na obsluhu státního dluhu v kontextu (růstu zadlužení) jeho výše a vývoje ve sledovaném období.

Tato část práce ukázala výši výdajů na obsluhu státního dluhu a celkový nárůst státního dluhu vůči deficitu státního rozpočtu.

Po celé sledované období deficit, hrubý státní dluh a na to navázané výdaje na dluhovou službu setrvale rostou. V roce 2018 dlužila Česká republika 1622 miliard Kč. O dva roky později v roce 2020 to bylo o cca 400 miliard navíc a od té doby se závazky každým rokem zvyšují v průměru o dalších 400 miliard.

Celkový nárůst čistých výdajů na obsluhu státního dluhu činil 22,1 % po celé sledované období.

Z osobního pohledu bylo pro mě největším přínosem a hlavním zjištěním této bakalářské práce se lépe zorientovat v problematice veřejných výdajů a zjistit, jak jsou společensky důležité a zjistit, že jejich problematika je více než složitá. Současně jsem si rozšířila i povědomí o veřejných financích celkově, zejména v oblasti státního rozpočtu.

Díky praktické části jsem si potvrdila, všeobecně známý fakt, že veřejné výdaje setrvale rostou, ale nelze se na tuto problematiku dívat pouze takto zjednodušeně, neboť jeden z hlavních cílů veřejných výdajů je zajištění veřejných statků a naplňování cílů hospodářské politiky státu a na jejich růst má vliv neuvěřitelné množství vlivů a faktorů.

Tato práce změnila i mé obecné vnímání veřejných výdajů a díky ní budu do budoucna na problematiku nahlížet komplexněji a vnímat ji z více pohledů.

Seznam použité literatury

MONOGRAFIE:

1. BUCHTA, Petr. *Veřejné finance*. Praha: UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENTSKÉHO PRAHA, 2016. ISBN 978-80-7452-116-4.
2. HAMERNÍKOVÁ, Bojka.; KUBÁTOVÁ, Květa. *Veřejné finance: pracovní sešit*. Praha: Eurolex Bohemia. 2004. ISBN 80-86432-99-8
3. HAMERNÍKOVÁ, Bojka.; KUBÁTOVÁ, Květa. *Veřejné finance: učebnice*. Praha: Eurolex Bohemia. 1999. ISBN 80-902752-1-4.
4. HEJDUKOVÁ, Pavlína. *Veřejné finance – sbírka příkladů a případových studií*. Praha: C. H. Beck. 2015. ISBN 978-80-7400-299-1.
5. JUREČKA, Václav. a kol. *Makroekonomie 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4386-8.
6. LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v praxi České republiky*. Brno: Akademické nakladatelství CERM®, s.r.o., 2013, ISBN 978-80-7204-861-8.
7. MOLNÁR, Zdeněk a kol. *Pokročilé metody vědecké práce*. Praha: Profess consulting, s.r.o. 2012. ISBN 978-80-7259-064-3.
8. NAHODIL, F. *Veřejné finance v České republice*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-162-5
9. OCHRANA, František.; PAVEL, Jan a kol. *Veřejný sektor a veřejné finance, financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-3228-2.
10. PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky. 3. přepracované vydání*. Praha: ASPI, a. s., 2005. ISBN 80-7357-049-1.
11. URBAN, Jan. *Teorie národního hospodářství. 4., aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2015. ISBN 978-80-7478-724-9.
12. URBAN, Jan. *Teorie národního hospodářství. 4., aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2015. ISBN 978-80-7478-724-9
13. ŽÁK, Milan. *Hospodářská politika*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2006. ISBN 80-86730-04-2.

LEGISLATIVA:

1. Vyhláška č. 412/2021 Sb., o rozpočtové skladbě ve znění pozdějších předpisů a Pokyn k postupu podle vyhlášky ministerstva financí č. 412/2021 Sb., rozpočtové skladbě, ve znění vyhlášky č. 402/2022 Sb. (verze od 01.01.2023)
2. Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla).
3. Zákon č. 23/2017 Sb., o pravidlech rozpočtové odpovědnosti
4. Zákon č. 449/2022 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2023

WEBOVÉ STRÁNKY A ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

1. CNB.cz. *Kritéria konvergence*. [online]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni-vztahy/hospodarska-a-menova-politika-v-eu/-kriteria-konvergence/
2. CSU.CZ – SATELITNÍ ÚČET VEŘEJNÉHO SEKTORU V ROCE 2020. [online]. Dostupné z: <https://apl.czso.cz/nufile/Koment2020.pdf>
3. Czechwealth.cz: *Slovník obchodních pojmů-Makroekonomie*. [online]. Dostupné z: <https://www.czechwealth.cz/slovník-pojmu/makroekonomie>
4. Econ Muni.cz. *Rozpočtová soustava České republiky*. [online]. Dostupné z: https://www.econ.muni.cz/~mech/vefi/docs/prednasky/2005_10.pdf
5. E-learning TUL – *Veřejné výdaje*. [online]. Dostupné z: <https://elearning.tul.cz/mod/resource/view.php?id>
6. Finance.cz. *Veřejné finance – rozpočet, dluh, saldo, deficit*. [online]. [cit. 2023-11-09]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/makrodata-eu/statni-rozpocet/verejne-finance/>
7. MFČR.CZ – *Vládní návrh Státního závěrečného účtu České republiky za rok 2022*. [online]. [cit. 2023-11-09]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/statni-rozpocet/rozpocet-v-kostce/statni-rozpocet-v-kostce-2023-50699>
8. Moneta.cz. *Nezaměstnanost*. [online]. Dostupné z: <https://www.moneta.cz/slovník-pojmu/detail/nezamestnanost>
9. Moneta.cz. *Co je státní dluh*. [online]. Dostupné z: <https://www.moneta.cz/slovník-pojmu/detail/statni-dluh>

10. IS muni.cz. *Fiskální nerovnováha*. [online]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1456/jaro2006/CTSTE/um/04/CN_KVVFII-61.pdf
11. Kurzy.cz *Rating – hodnocení zemí a společností podle spolehlivosti jejich závazků*. [online]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/ekonomika/rating/>
12. Malý, Ivan a kol. *VEŘEJNÁ EKONOMIE, 3. aktualizované vydání* (2016). [online]. Dostupné z: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/467034/mod_resource/content/2/DSO_III_2016.pdf
13. MFČR.CZ – *DEFINICE A MĚŘENÍ STÁTNÍHO DLUHU*. [online]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace/definice-a-mereni>
14. MFČR.CZ – *Kapitola 396 – Státní dluh*. [online]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/rizeni-statniho-dluhu/sprava-kapitol-statni-dluh-a-osfa/kapitola-396--statni-dluh>
15. MFČR.CZ – *Státní rozpočty v kostce – 2018–2022*. [online]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/statni-rozpocet/rozpocet-v-kostce>
16. MFČR.CZ – *Vládní návrhy Státního závěrečného účtu České republiky za roky 2018-2022*. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/vyhledavani?q=st%C3%A1tn%C3%AD+z%C3%A1v%C4%9Bre%C4%8Dn%C3%A9+%C3%BA%C4%8Dty>
17. Ministerstvo financí České republiky: *Státní pokladna*. [online]. Dostupné z: <https://www.statnipokladna.cz/>
18. Národní rozpočtová rada: *Vše o veřejných financích*. [online]. Dostupné z: <https://www.rozpocetovarada.cz/o-verejnych-financich/vse-o-verejnych-financich/>
19. Podnikatel.cz: *Víte, co je státní závěrečný účet? Na ten vyrovnaný si ještě dlouho počkáme*. [online]. Dostupné z: <https://www.podnikatel.cz/clanky/vite-co-je-statni-zaverecny-ucet-na-ten-vyrovnany-si-jeste-dlouho-pockame/>
20. Rozpočtová skladba – *SMS ČR – Rok v obci. SMS ČR – Rok v obci* [online]. [cit. 23.02.2023]. Dostupné z: <https://www.rokvobci.cz/rukovet-starosty/detail/64-rozpocetova-skladba/>
21. Státnípokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled?rad=t&obdobi=2312>

22. Studijní opora: *Financování a ekonomické řízení. Rozhodování o veřejných výdajích*. [online]. Dostupné z: https://moodle.unob.cz/pluginfile.php/39900/mod_resource/content/2/2%20Rozhodov%C3%A1n%C3%AD%20o%20ve%C5%99ejn%C3%BDch%20v%C3%BDdaj%C3%ADch_studijni_opora.pdf
23. Šelešovský, J., Jahoda, R. *Veřejné finance v ČR a EU. Distanční studijní opora. Formulace rozpočtové politiky a příprava rozpočtu*. [online]. Dostupné z: <https://www.econ.muni.cz/>
24. VŠE v Praze: *Metodika pro psaní bakalářských a diplomových prací na Národohospodářské fakultě Vysoké školy ekonomické v Praze*. [online]. Dostupné z: <https://nf.vse.cz/wp-content/uploads/page/1069/Opatreni-dekana-c.2-Nova-Metodika-NF.pdf>
25. Základy ekonomie: *studijní opora k předmětu pro studenty kombinované formy studia oboru Sociální patologie a prevence*. [online]. Dostupné z: https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/ustav-socialnich%20studii/dokumenty/studijni_opory/socialni_patologie_a_prevence/zaklady-ekonomie.pdf
26. Západočeská univerzita v Plzni. VEŘEJNÁ EKONOMIKA Z POHLEDU TEORIE A PRAXE – studijní opora. [online]. [cit. 18. 02. 2024] Dostupné z: https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/50703/1/VEK_skripta_Hejdukov%C3%A1%2C%20Pokorn%C3%BD_final.pdf

Seznam obrázků v textu

- Obrázek č. 1: Rozpočtová soustava
- Obrázek č. 2: Celkové příjmy a výdaje veřejného sektoru (mld. Kč)
vyjádřené k HDP V (%)
- Obrázek č. 3: Rozpočtový proces státního rozpočtu ČR

Seznam tabulek

- Tabulka č. 1: Vývoj veřejných financí státního rozpočtu v letech 2018–2022 (v miliardách Kč)
- Tabulka č. 2: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2018 (v miliardách Kč)
- Tabulka č. 3: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2019 (v miliardách Kč).
- Tabulka č. 4: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2020 (v miliardách Kč)
- Tabulka č. 5: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2021 (v miliardách Kč)
- Tabulka č. 6: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2022 (v miliardách Kč)
- Tabulka č. 7: Výše hrubého státního dluhu a výdajů na obsluhu státního dluhu (v miliardách Kč)

Seznam grafů

- Graf č. 1: Vývoj veřejných (státních) výdajů státního rozpočtu v miliardách Kč v průběhu let 2018–2022
- Graf č. 2: Vývoj veřejných financí státního rozpočtu v letech 2018–2022 (v miliardách Kč)
- Graf č. 3: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2018 (v procentuálním vyjádření)
- Graf č. 4: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2019 (v procentuálním vyjádření)
- Graf č. 5: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2020 (v procentuálním vyjádření)
- Graf č. 6: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2021 (v procentuálním vyjádření)
- Graf č. 7: Výdaje vybraných kapitol státního rozpočtu v roce 2022 (v procentuálním vyjádření)
- Graf č. 8: Výše hrubého státního dluhu a výdajů na obsluhu státního dluhu (v miliardách Kč)
- Graf č. 9: Porovnání výše hrubého státního dluhu a výdajů na obsluhu státního dluhu s celkovými výdaji státního rozpočtu, vč. deficitu státního rozpočtu v poměru k HDP (v miliardách Kč).

Seznam zkratek

- BP – bakalářská práce
- ČR – Česká republika
- MD – Ministerstvo dopravy
- MO – Ministerstvo obrany
- MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu
- MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí
- MS – Ministerstvo spravedlnosti
- MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- MV – Ministerstvo vnitra
- MZ – Ministerstvo zemědělství
- SD – Státní dluh
- SR – státní rozpočet
- VPS – Všeobecná pokladní správa

Seznam příloh

- *Příloha č. 1:* Satelitní účet veřejného sektoru za rok 2020
- *Příloha č. 2:* Žádost k ČSÚ o poskytnutí informace ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb.
- *Příloha č. 3:* Odpověď od ČSÚ dle zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě
- *Příloha č. 4:* Porovnání vývoje výdajů SR a deficitu SR a základních makroekonomických ukazatelů v letech 2018–2022

Přílohy

Příloha č. 1: Satelitní účet veřejného sektoru za rok 2020

KOMENTÁŘ

SATELITNÍ ÚČET VEŘEJNÉHO SEKTORU V ROCE 2020

Satelitní účet veřejného sektoru (dále jen „SÚVS“) představuje komplexní pohled na ekonomiku veřejného sektoru. Poptávka po SÚVS vychází z požadavků na analýzu významu a celkového rozsahu veřejného sektoru v ekonomice. Veřejný sektor tedy zahrnuje kromě veškerých vládních institucí (sektor vládních institucí – S.13) také všechny rezidentské veřejné korporace, tj. společnosti, které nejsou v S.13, ale ve kterých mají rozhodující vliv vládní instituce nebo jiné veřejné korporace (S.11001, S.12x01). Mezi veřejné korporace v roce 2020 patřily např.: ČEZ, Česká pošta, České dráhy, městské dopravní podniky, Lesy ČR, Budějovický Budvar, Česká národní banka, pojišťovna Vitalitas, Pražská energetika Holding.

Hlavním cílem tvorby satelitního účtu veřejného sektoru je výpočet deficitu a dluhu za veřejný sektor. Dluh (resp. deficit) veřejného sektoru je součtem dluhu (resp. deficitu) vládních institucí a dluhu (resp. deficitu) veřejných korporací. Sestavení satelitního účtu veřejného sektoru je založeno na metodice systému národních účtů ESA 2010 a manuálu pro sestavení veřejného dluhu. Údaje za sektor vládních institucí a subsektor veřejných nefinančních podniků lze získat přímo z publikovaných sektorových účtů, v případě finančních institucí je nutné provést vyčíslení deficitu a dluhu nad rámec standardně publikovaných sektorových účtů.

Vstupní data pro SÚVS za veřejné nefinanční a finanční instituce odpovídají údajům ročních národních účtů publikovaných 5. ledna 2023. Sektor vládních institucí reprezentují v SÚVS data z notifikací deficitu a dluhu sektoru vládních institucí z října 2022. Následná konsolidace toků v rámci veřejného sektoru se dotýká zejména neinvestičních a investičních dotací, dále vyplacených dividend a úroků. Konsolidace neovlivňuje výchozí saldo veřejného sektoru jako celku, ovšem mění příspěvky jednotlivých ekonomických sektorů k saldu.

Vedle zahrnutí širšího počtu subjektů (veřejných finančních a nefinančních podniků) oproti statistice EDP je v případě dluhu rozdíl dále ve způsobu ocenění dluhových instrumentů. Pro účely maastrichtských kritérií je dluh vykazován v nominální hodnotě (bez naběhlých úroků) včetně zajišťovacích měnových derivátů. V národním účetnictví a SÚVS je dluh oceněn v tržních cenách a bez vlivu zajišťovacích měnových derivátů. Dluh veřejného sektoru obsahuje tyto položky závazků:

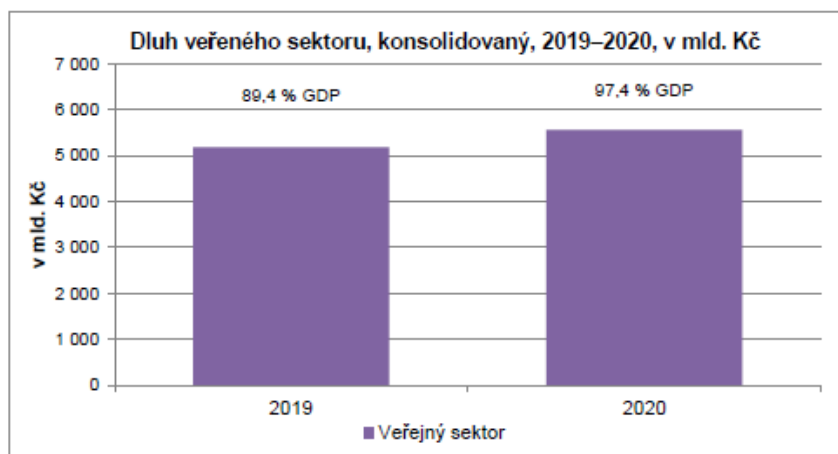
- Oběživo a vklady (AF.2),
- Dluhové cenné papíry (AF.3)
- Půjčky (AF.4).

Dluh veřejného sektoru je vykazován na konsolidované bázi, tzn. po vyloučení vztahů mezi subjekty ve veřejném sektoru. Je-li dluh veřejné instituce současně aktivem jiné veřejné instituce, neovlivní tento dluh celkovou výši dluhu veřejného sektoru navenek.

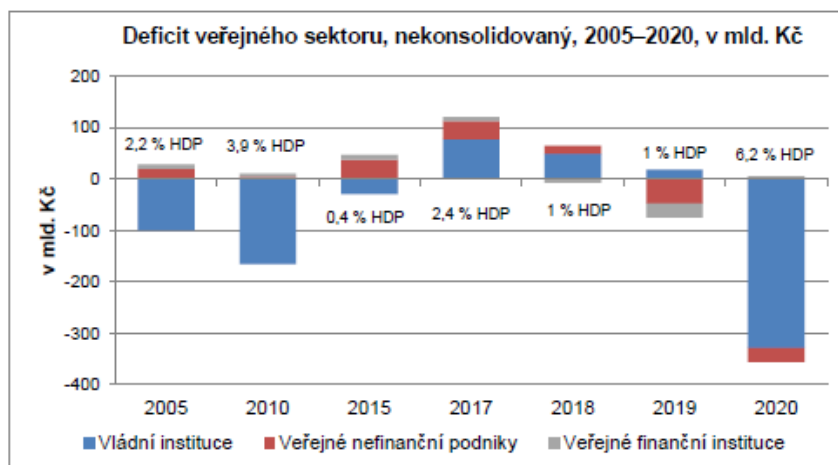
Odbor vnější komunikace

Informace o inflaci, HDP, obyvatelstvu, průměrných mzdách a mnohé další najdete na stránkách Českého statistického úřadu: www.czso.cz | tel.: 274 052 765 e-mail: press@czso.cz

KOMENTÁŘ

V roce 2020 činil dluh veřejného sektoru v tržních cenách 5 560 mld. Kč, což odpovídalo 97,4 % hrubého domácího produktu (HDP). Největší část veřejného dluhu v tržních cenách tvořily dlouhodobé dluhové cenné papíry (2 260 mld. Kč) a ostatní vklady* (2 335 mld. Kč). V porovnání s rokem 2019 se dluh veřejného sektoru zvýšil o 381 mld. Kč.

Deficit salda hospodaření veřejného sektoru činil 351,5 mld. Kč, což odpovídalo 6,2 % HDP. Oproti roku 2019 došlo ke zhoršení salda hospodaření o 5,2 procentního bodu k HDP a to hlavně díky vyšším výdajům vládních institucí a veřejných nefinančních podniků. Vládní instituce, které byly v roce 2019 v přebytku cca 17 mld. Kč, v roce 2020 skončily s deficitem 329,2

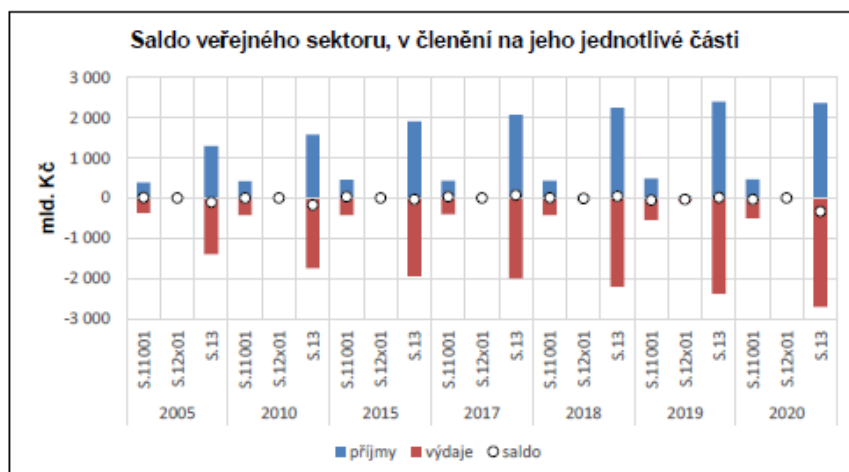
* AF.29. Ostatní vklady, finanční závazky přijaté veřejnými finančními korporacemi

Odbor vnější komunikace

Informace o inflaci, HDP, obyvatelstvu, průměrných mzdách a mnohé další najdete na stránkách Českého statistického úřadu: www.czso.cz | tel.: 274 052 785 e-mail: press@czso.cz

KOMENTÁŘ

mld. Kč. Za nárůst deficitu vládních institucí mohou především zvýšené výdaje na prvotní a druhotné důchody spojené s obecným poklesem příjmů oproti roku 2019.

Následující tabulka ukazuje podíl celkových příjmů a výdajů veřejného sektoru na HDP. V roce 2020 dosáhly celkové příjmy veřejného sektoru 50,2 % HDP, podíl objemu výdajů na HDP dosáhl poté 56,3 % HDP. Podíl příjmů na HDP klesl meziročně o 0,4 procentního bodu a podíl výdajů vzrostl o 4,8 procentního bodu.

Celkové příjmy a výdaje veřejného sektoru (mld. Kč) vyjádřené k HDP v (%)

	2005	2010	2015	2017	2018	2019	2020
Příjmy (mld. Kč)	1 704,4	2 019,3	2 378,3	2 526,7	2 714,8	2 928,0	2 864,3
Výdaje (mld. Kč)	1 775,7	2 174,7	2 361,2	2 406,5	2 658,2	2 985,3	3 215,8
Saldo (mld. Kč)	-71,3	-155,3	17,1	120,1	56,6	-57,2	-351,5
Příjmy (v % k HDP)	51,9	50,6	51,4	49,4	50,2	50,6	50,2
Výdaje (v % k HDP)	54,0	54,5	51,0	47,1	49,1	51,5	56,3

"V roce 2020 v přepočtu na plné pracovní úvazky pro veřejný sektor pracovalo 1 071 tisíc zaměstnanců, což představovalo 23,7 % podílu na počtu zaměstnanců ČR v pojetí národních účtů."

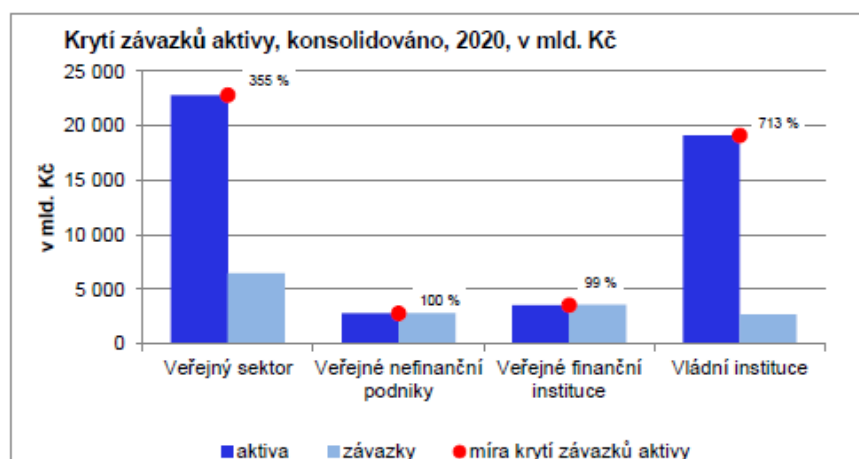
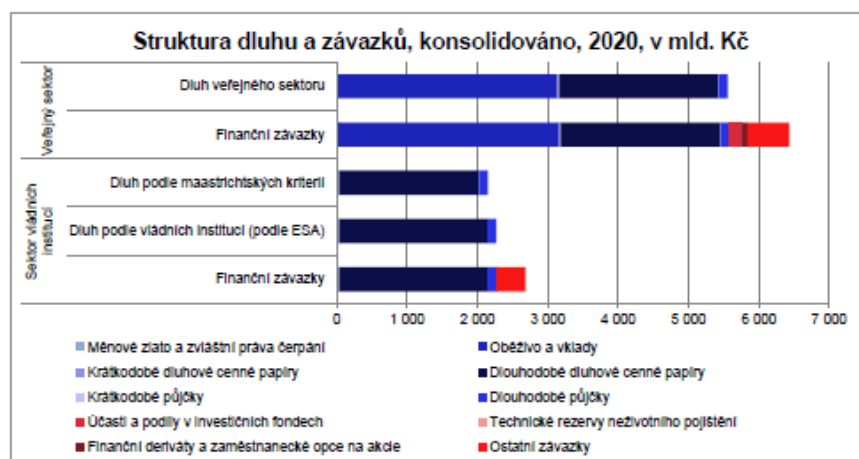
Produkce veřejného sektoru v roce 2020 činila 1 611 mld. Kč., z čehož 64 % tvořily netržní služby poskytované bezplatně. Hrubá přidaná hodnota dosáhla více než 1 074 mld. Kč. Veřejný sektor se podílel na tvorbě hrubé přidané hodnoty (HPH) České republiky z 18,8 %.

Odbor vnější komunikace

Informace o inflaci, HDP, obyvatelstvu, průměrných mzdách a mnohé další najdete na stránkách Českého statistického úřadu: www.czso.cz | tel.: 274 052 765 e-mail: press@czso.cz

3

KOMENTÁŘ

Odbor vnější komunikace

Informace o inflaci, HDP, obyvatelstvu, průměrných mzdách a mnohé další najdete na stránkách Českého statistického úřadu: www.czso.cz | tel.: 274 052 785 e-mail: press@czso.cz

4

Příloha č. 2: Žádost k ČSÚ o poskytnutí informace ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb.

Věc: Žádost o poskytnutí informace ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů

Český statistický úřad
Na padesátém 3268/81
100 82 Praha 10

V Praze dne 26.01.2024

Vážení,

ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím Vás žádám o zpřístupnění následujících dokumentů, pokud jsou k dispozici z důvodů zpracování bakalářské práce na téma Vývoj veřejných výdajů v České republice, kterou budu předkládat a obhajovat během března až května roku 2024 na Policejní akademii České republiky, Fakultě bezpečnostního managementu v oboru Bezpečnostní management pro veřejnou správu:

- a) Komentář – SATELITNÍ ÚČET VEŘEJNÉHO SEKTORU V ROCE 2021
- b) Komentář – SATELITNÍ ÚČET VEŘEJNÉHO SEKTORU V ROCE 2022

Informace žádám sdělit písemnou formou, a to zasláním na elektronickou adresu vasickova.sona@seznam.cz

Děkuji za spolupráci.

S pozdravem

Soňa Klimšová Vašíčková
Doručovací adresa: vasickova.sona@seznam.cz

Příloha č. 3: Odpověď od ČSÚ dle zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě

Dobrý den,

na Vaši žádost odpovídám dle zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě.

Dle našeho Katalogu produktů budou Vámi požadovaná data „Satelitní účet veřejného sektoru“ za roky 2021 a 2022 zveřejněna 18. 11. 2024 (<https://www.czso.cz/csu/czso/katalog-produktu>, kód produktu: 050100-24).

V současné době jsou nejaktuálnější data z roku 2020, která byla vydána 31. 1. 2023. a jsou dostupná zde: https://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.indexnu_svs.

V případě dalších dotazů mě neváhejte kontaktovat.

S pozdravem,

Bc. Anetta Paučinová

rada/odborný rada oddělení podpory uživatelů

Na padesátém 81, 100 82 Praha 10

T +420 274 052 732

M +420 704 659 350

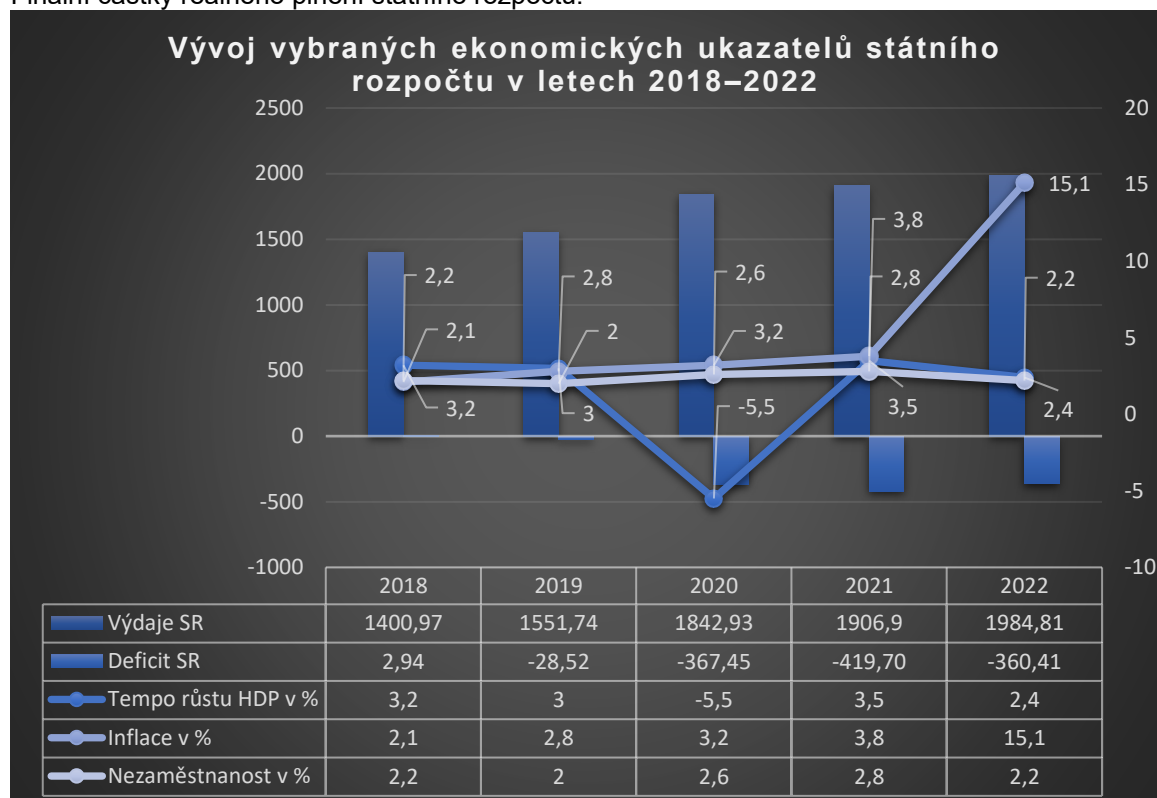
E anetta.paucinova@czso.cz

www.czso.cz

Příloha č. 4: Porovnání vývoje výdajů SR a deficitu SR a základních makroekonomických ukazatelů v letech 2018–2022

Porovnání vývoje výdajů SR a deficitu SR a základních makroekonomických ukazatelů v letech 2018–2022 (v miliardách Kč – výdaje SR, deficit SR a procentech – ostatní ukazatele).

Finální částky reálného plnění státního rozpočtu:

Zdroj: vlastní zpracování na základě údajů z MFČR.CZ (dokumenty – *Státní rozpočty v kostce 2018–2023, návrhy státních závěrečných účtů 2018–2022*) a Státní pokladna.cz – *Základní ukazatele*. [online]. [cit. 07.02.2024 – 01]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/statni-sprava/prehled>